

Sytuacja dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej

pod kątem wydanych orzeczeń,
a nie zrealizowanych postanowień sądu.
Rozpoznanie przyczyn i konsekwencji.

**Raport badawczy
2025**

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

„Efektywna polityka społeczna w województwie lubelskim”
Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowany ze środków Europejskiego
Funduszu Społecznego Plus

RAPORT BADAWCZY

***Sytuacja dzieci oczekujących
na umieszczenie w pieczy zastępczej
– rodzinnej i instytucjonalnej
– pod kątem wydanych, a nie zrealizowanych
postanowień sądu; rozpoznanie przyczyn i konsekwencji.***

dr Anna Lada

Badanie zostało przeprowadzone na zlecenie
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie

Lublin 2025

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	3
ROZDZIAŁ I. Piecza zastępcza w województwie lubelskim – wprowadzenie teoretyczne.....	5
1. Rodzicielstwo zastępcze w województwie lubelskim jako forma pomocy dzieciom.....	5
2. Orzecznictwo sądowe w pieczy zastępczej.....	9
ROZDZIAŁ II. Metodologiczne podstawy badań własnych.....	11
1. Przedmiot i cel badań.....	11
2. Problemy badawcze	12
3. Metody, techniki i narzędzia badawcze.....	12
4. Teren i organizacja badań. Dobór zbiorowości	14
ROZDZIAŁ III. Sytuacja dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej pod kątem wydanych a niezrealizowanych postanowień sądu - wyniki badań ilościowych i jakościowych.....	16
1. Charakterystyka społeczno-demograficzna badanej kadry instytucji organizującej pieczę zastępczą w województwie lubelskim	16
2. Zapotrzebowanie na miejsca w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego	16
3. Zakres wsparcia oferowany podmiotom prowadzącym rodzinną/instytucjonalną pieczę zastępczą na terenie województwa lubelskiego	23
4. Sytuacja życiowa (powody umieszczenia w pieczy zastępczej) dzieci oczekujących na miejsce w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego	
5. Przyczyny niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/ instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego.....	42
6. Konsekwencje wynikają z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego.....	53
7. Trudności oraz potencjały w aspekcie umieszczania dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.....	58
Zakończenie.....	66
Podsumowanie i wnioski.....	67
Rekomendacje dla praktyki.....	69

WPROWADZENIE

Rodzina stanowi najmniejszą jednostkę społeczną i ma zasadnicze znaczenie w życiu każdego człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem jej oddziaływania na prawidłowy rozwój dziecka. Powinna ona tworzyć pełne zaufania, troski, miłości i zaufania środowisko. Środowisko, które będzie przepełnione rozumną swobodą, odpowiedzialnością i poczuciem sprawczości. Takie cechy środowiska wychowawczego determinują prawidłowy rozwój dziecka, kształtującego swoje postawy, normy oraz system wartości. Pojawiają się jednak w życiu rodzinnym niekiedy takie sytuacje, kiedy rodzic biologiczny nie wypełnia w sposób akceptowalny społecznie roli opiekuńczo – wychowawczych względem dziecka. W takich okolicznościach realnym wsparciem dziecka i sposobem na zapewnienie mu odpowiednich warunków do rozwoju i wychowania staje się piecza zastępcza. Zdaniem Sylwii Badory opieka zastępcza jest to: „opieka podejmowana wobec dzieci pozbawionych rodziny naturalnej, mająca charakter opieki całkowitej, charakteryzująca się wzięciem pełnej odpowiedzialności opiekunów za podopiecznych oraz ciągłością zaspokajania potrzeb, przebiegającą zarówno w nieinstytucjonalnych jak i instytucjonalnych formach” (Badora, 1998, s.25).

Pieczę zastępczą należy rozumieć wieloaspektowo i horyzontalnie. Opierając się na opracowaniach naukowych Józefy Matejek, rodzinną pieczę zastępczą definiować należy przede wszystkim jako środowisko opiekuńczo – wychowawcze, które ma za zadanie zapewnić wszechstronny rozwój dziecka w warunkach zbliżonych do rodzinnych. W tego rodzaju opiece kluczowe jest wyrównywanie braków rozwojowych, emocjonalnych i społecznych doświadczonych przez dziecko. Kluczowy jest fakt, iż rodzinna opieka zastępcza ma istotne znaczenie w tworzeniu warunków wychowawczych podobnych do naturalnej rodziny, co wspiera proces socjalizacji i adaptacji dziecka. Zatem opieka zastępcza jest formą pomocy oraz wsparcia zarówno dla dziecka, jak i dla jego rodziny biologicznej, przy czym celem systemu powinien powrót dziecka do rodziny, jeśli tylko jest to możliwe (Matejek, 2023, s. 17-44) .

Niniejszy raport składa się z: wprowadzenia, trzech rozdziałów, podsumowania i wniosków oraz rekomendacji. Ponadto zawiera: spis wykresów i bibliografię. Pierwszy rozdział ma charakter teoretyczny, drugi stanowi prezentację koncepcji metodologicznej badań własnych, zaś dwa ostatnie zawierają analizę wyników badań. Raport został opracowany na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie.

Pierwszy rozdział stanowi analizę teoretyczną problematyki rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie lubelskim. Scharakteryzowano w nim rodzicielstwo

zastępcze, formy wsparcia w tym zakresie, uwarunkowania prawne funkcjonowania rodzin zastępczych w Polsce oraz proces orzecznictwa sądowego w zakresie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej. Ponadto przedstawiono dane statystyczne dotyczące rodzicielstwa zastępczego w kontekście ogólnokrajowym, ze szczególnym uwzględnieniem województwa lubelskiego.

Rozdział II to prezentacja koncepcji metodologicznej badań własnych. Zaprezentowano w nim opis przedmiotu badań, jakim jest sytuacja dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a nie zrealizowanych postanowień sądu; rozpoznanie przyczyn i konsekwencji. Zaprezentowano kolejno cele badań oraz problemy badawcze. W kolejnych podrozdziałach opisane zostały metody, techniki oraz narzędzia badawcze. Rozdział zawiera opis terenu badań a także ich organizację.

Kolejny III rozdział stanowi prezentację wyników badań własnych realizowanych w strategii badań ilościowych i jakościowych na temat sytuacji dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a nie zrealizowanych postanowień sądu. Zawarto w nim charakterystykę społeczno-demograficzną badanej grupy. Zaprezentowano także wyniki badań dotyczących: zapotrzebowania na miejsca w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego; wsparcia oferowanego podmiotom prowadzącym rodzinną /instytucjonalną pieczę zastępczą na terenie województwa lubelskiego; sytuacji życiowej, a więc powodów umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które oczekują na miejsce w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej; przyczyn niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej; konsekwencji jakie wynikają z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej /instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego. Ostatnim analizowanym wymiarem są trudności oraz potencjały powiatów i miast na prawach powiatu województwa lubelskiego w aspekcie umieszczania dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. Ponadto rozdział ten zawiera analizę badania fokusowego – zogniskowanego wywiadu grupowego z ekspertami z zewnątrz.

Na końcu, po podsumowującym zakończeniu, zaprezentowane zostały zarówno tezy dotyczące podsumowania oraz wnioski i rekomendacje dla praktyki.

ROZDZIAŁ I. PIECZA ZASTĘPCZA W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM – wprowadzenie teoretyczne

1. Rodzicielstwo zastępcze w województwie lubelskim jako forma pomocy dzieciom

Z naturalnych przyczyn najlepszym miejscem do wychowania i rozwoju dziecka jest rodzina biologiczna. Jest to podstawowa komórka społeczna, która powinna zapewniać bezpieczeństwo, możliwość wzrastania w oparciu o społecznie akceptowane wzorce i normy zachowania. Cytując Karola Wojtyłę, rodzina „jest miejscem, w którym każdy człowiek pojawia się w swej jedyności i niepowtarzalności. Jest ona – i powinna być – takim szczególnym układem sił, w którym każdy człowiek jest ważny i potrzebny ze względu na to, że jest, i ze względu na to kim jest – układem najgłębiej człowieczym zbudowanym na wartości osoby i na tę wartość wszechstronnie nastawionym” (K. Wojtyła, 1974, s. 348).

Jednak w przypadku, gdy z różnych powodów rodzice biologiczni nie mogą zagwarantować dziecku bezpieczeństwa, stabilizacji oraz odpowiednich warunków do rozwoju, dziecko ma prawo do wychowania poza rodziną biologiczną – w rodzinnych lub instytucjonalnych formach pieczy zastępczej, jeśli jest to tożsame z dobrem dziecka. „Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich innych form pomocy rodzicom, chyba że dobro dziecka przemawia za niezwłocznym zapewnieniem mu pieczy zastępczej” (A. Kwaśniewska-Sadkowska, 2015, s.8).

K. Walancik, powołując się na Rezolucję nr (77) 33 Komitetu Rady Europy w sprawie umieszczania dzieci poza rodziną z dnia 3 listopada 1977 roku pisze, że wspomniana organizacja „wskazała rodzinę zastępczą jako najlepszą formę pieczy zastępczej, zwłaszcza dla dzieci małych. W rezolucji podkreślono znaczenie wymogu ustawicznego kształcenia rodzin zastępczych, profilaktyki i wsparcia dla rodzin dysfunkcyjnych, w tym zapewnienia odpowiedniej pomocy specjalistycznej. Zwrócono uwagę na konieczność koordynacji działań organizacji zajmujących się sprawami socjalnymi, ochroną zdrowia, wychowaniem i ochroną prawną dzieci. Wskazano też, że umieszczenie dziecka poza rodziną, w tym w rodzinie zastępczej, jest uwarunkowane jednoczesnym podjęciem pracy socjalnej na rzecz rodziny” (K. Walancik, 2025, s. 69).

Rodzinne formy pieczy zastępczej to: rodziny zastępcze (spokrewnione, niezawodowe i zawodowe) oraz rodzinne domy dziecka. W myśl ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r., piecza zastępcza zapewnia:

1. „pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka - opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
2. przygotowanie dziecka do:
 - godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
3. zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych” (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U.2025.49, art. 33).

Na osobach tworzących rodziny zastępcze spoczywa szereg obowiązków wynikających z ustawy regulującej funkcjonowanie tej formy opieki nad dzieckiem. Nadrzędnym zadaniem jest zapewnienie wychowankowi „całodobowej opieki i wychowania, ze szczególnym uwzględnieniem troski i dbałości o godność dziecka i jego poczucie własnej wartości. Rodzice zastępczy zapewniają ponadto dostęp do przysługujących świadczeń zdrowotnych oraz ścieżek kształcenia, a także wyrównywania braków rozwojowych i szkolnych. Dbalością otaczają również zainteresowanie i pasję wychowanka, dbając o ich rozpoznanie i doskonalenie. Niezwykle ważną, indywidualną i delikatną kwestią staje się również zaspokajanie wszelakich potrzeb dziecka: emocjonalnych, bytowych, rozwojowych, społecznych oraz religijnych. Rolą rodziców zastępczych jest też dbanie o ochronę dziecka oraz podtrzymywanie kontaktów z rodziną biologiczną, jeśli nie ma ku temu przeciwskażeń, które stwierdzi sąd (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej Dz.U.2025.49, art. 40).

Niezwykle ważną rolą rodziców zastępczych jest zapewnienie dziecku właśnie poczucia „rodzinności”. Z. Dąbrowski stwierdził, że rodzinność opieki: „oznacza, w dość powszechnym odczuciu, swoisty, wywodzący się z rodziny, pożądany i niezastąpiony atrybut każdej formy opieki. Realnie, stanowi funkcję różnych elementów, przejawów życia rodzinnego (rodzicielstwo, stosunki między małżonkami, więzi osobowe, zwłaszcza rodzice – dzieci, intymność, hermetyczność, aktywność gospodarcza i dalsze). Cały ten konglomerat czynników wyciska piętno rodzinności aktualizującej się tam opiece. Wszelako od jakości tych elementów i całego ich konglomeratu zależy, czy i w jakim stopniu rodzinność ta jest właściwością pożądaną i niezastąpioną” (Dąbrowski, 2000, s. 194-195). Jednocześnie należy

zawsze jednak mieć na uwadze – przyjmując za J. Matejek że „umieszczenie dziecka w systemie pieczy zastępczej, należy traktować jako przejściową formę zabezpieczenia sytuacji opiekuńczo – wychowawczej, podejmując jednocześnie – jeżeli istnieje taka możliwość prace z rodziną na rzecz powrotu dziecka do domu” (Matejek, 2020, s.111).

Z kolei instytucjonalne formy pieczy zastępczej w myśl obowiązujących aktów prawnych, zapewniają dziecku kompleksową opiekę całodobową, obejmującą zarówno potrzeby emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe i społeczne, jak i możliwość realizowania praktyk religijnych. Wspólnie z asystentem rodziny placówka realizuje indywidualny plan pomocy dziecku oraz podejmuje działania zmierzające do jego powrotu do rodziny biologicznej, o ile jest to możliwe i bezpieczne. Ważnym elementem jej funkcjonowania jest także umożliwianie kontaktów dziecka z rodzicami i bliskimi, zgodnie z decyzją sądu. Placówka dba o zapewnienie dostępu do edukacji adekwatnej do wieku i możliwości dziecka, obejmuje je działaniami terapeutycznymi oraz gwarantuje korzystanie ze świadczeń zdrowotnych (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej Dz.U.2025.49, art. 93 pkt. 4).

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w Polsce: „na koniec 2024r. w pieczy zastępczej przebywało 77,3 tys. dzieci, z tego 59,8 tys. w pieczy rodzinnej oraz 17,5 tys. w pieczy instytucjonalnej. W porównaniu z 2023 r. liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej zwiększyła się o 2,6%. Według stanu w dniu 31 grudnia 2024 r. w kraju funkcjonowało 36,5 tys. rodzin zastępczych oraz 0,9 tys. rodzinnych domów dziecka. Wśród rodzin zastępczych rodziny spokrewnione stanowiły 63,6%, rodziny niezawodowe – 30,4%, a rodziny zawodowe – 6,0%” (Piecza zastępcza w 2024 r., [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Dzieci i rodzina / Dzieci / Żłobki i kluby dziecięce w 2020 roku](#), dostęp z dnia 07.12.2025r., godz. 14.00)

Ocena zasobów pomocy społecznej województwa lubelskiego za rok 2024 opracowana przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej wskazuje, że: „Wg stanu na koniec grudnia 2024 roku w województwie lubelskim funkcjonowało ogółem 1 779 rodzin zastępczych różnego typu. Najwięcej było rodzin spokrewnionych z dzieckiem (1 158), które stanowiły 64% wszystkich rodzin zastępczych. W rodzinach umieszczonych było 2 784 dzieci ogółem, z tego 1 527 w rodzinach spokrewnionych. Ponadto w województwie lubelskim funkcjonuje 31 rodzinnych domów dziecka, w których w roku oceny przebywało 224 dzieci. Rodziny zastępcze spokrewnione oraz niezawodowe funkcjonują na terenie wszystkich powiatów województwa, natomiast funkcjonowanie rodzin zastępczych zawodowych wykazało 21 powiatów/miast na prawach powiatu. Na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało jedynie 5 rodzin zastępczych specjalistycznych: w powiecie chełmskim, kraśnickim

i puławskim oraz na terenie miasta Biała Podlaska. W 7 powiatach: hrubieszowskim, kraśnickim, lubelskim, puławskim, mieście Biała Podlaska, mieście Zamość oraz w mieście Lublin w roku oceny funkcjonowało 13 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego” (Ocena zasobów pomocy społecznej województwa lubelskiego za rok 2024, s. 49). „Wg stanu na koniec grudnia 2024 r. w województwie lubelskim funkcjonowało 91 placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których przebywało 971 dzieci” (Ocena zasobów pomocy społecznej województwa lubelskiego za rok 2024, s. 40).

Dokładna analiza rzeczowo – finansowa dotycząca funkcjonowania pieczy zastępczej w województwie lubelskim jest szczegółowo raportowana w różnych sprawozdaniach, których celem jest przedstawienie rzetelnej i obiektywnej wiedzy z tego zakresu. Dokumentami tymi są:

- *MRPiPS-03 – Sprawozdanie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za rok 2023 i kolejne;*
- *Sprawozdanie MRiPS-06 - Wybrane jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne jednostki pomocy społecznej oraz zatrudnienie w systemie pomocy społecznej za rok 2023 i kolejne;*
- *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2023 i kolejne;*
- *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego, dodatku do zryczałtowanej kwoty, o którym mowa w art. 115 ust. 2a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. O wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, i dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego, o którym mowa w art. 113a tej ustawy za rok 2023 i kolejne.*

Niezwykle istotnym elementem profesjonalizacji pieczy zastępczej jest systematyczne aktualizowanie wiedzy zarówno przez pracowników instytucji wspierających rodzinę, jak i przez rodziców zastępczych oraz biologicznych.

Szczególne znaczenie nabiera pogłębianie kompetencji w obszarze funkcjonowania rodziny, specyfiki rozwoju dziecka w okresie adolescencji oraz rozpoznawania współczesnych potrzeb społecznych. Ważna jest także analiza danych i rekomendacji formułowanych przez instytucje monitorujące realizację zadań powierzonych organizatorom pieczy zastępczej. Tak rozumiana profesjonalizacja staje się fundamentem zapewnienia wysokiej jakości opieki i wsparcia udzielanego dzieciom oraz ich rodzinom.

2. Orzecznictwo sądowe w pieczy zastępczej

Problematyka rodzicielstwa, praw dziecka i obowiązków rodzicielskich opisana jest w wielu aktach prawnych, międzynarodowych i krajowych. W sytuacji niezdolności do podejmowania czynności opiekuńczo - wychowawczych przez rodziców biologicznych, władzę nad dzieckiem powierzyć można rodzinie zastępczej bądź instytucji opiekuńczo-wychowawczej.

Zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym (KRiO), sąd może ingerować we władzę rodzicielską, jeśli rodzice biologiczni nie realizują przypisanych roli rodzica zadań. Sąd może zastosować: ograniczenie władzy rodzicielskiej, zawieszenie władzy rodzicielskiej lub pozbawienie władzy rodzicielskiej. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, zgodnie z zapisem w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, to procedura, w ramach ograniczenia władzy rodzicielskiej. „Zgodnie z art. 109 § 2 KRiO, sąd opiekuńczy może za rządzić umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, jeśli dobro dziecka jest zagrożone” (A. Kwaśniewska-Sadkowska, 2015, s.28).

Decyzja o umieszczeniu dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej formie pieczy zastępczej, to zawsze niezwykle delikatne i indywidualne rozstrzygnięcie, wydawane po szczegółowej analizie historii dziecka i jego relacji z rodzicami biologicznymi. Zgodnie z artykułem 35a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej "zgody na umieszczenie (...), udziela sąd opiekuńczy po ustaleniu, że takie umieszczenie odpowiada dobru dziecka" (Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U.2025.49 t.j., art. 35a).

Procedura postępowania przed sądem rozpoczyna się wraz z wpłynięciem do odpowiedniego ze względu na miejsca zamieszkania sądu, wniosku dotyczącego zaniedbań w sferze opiekuńczo – wychowawczej. Zgodnie z art. 572 Kodeksu postępowania cywilnego: „§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy. § 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi”. Po wpłynięciu stosownego wniosku, rozpoczyna się procedura postępowania rozpoznawczego, z trakcie której prowadzone jest postępowanie mające na celu pozyskanie jak najbardziej szczegółowej i obiektywnej wiedzy na temat funkcjonowania rodziny. W tym działaniu – postępowaniu dowodowym – analizie poddawane są między innymi opinie biegłych i specjalistów, zeznania świadków, wywiad kuratora sądowego. W czasie tego działania mogą również zostać wydane

decyzje o podjęciu stosownego zabezpieczenia w postaci nadzoru kuratora lub umieszczenia w pieczy zastępczej. Następnym etapem jest orzeczenie sądu i jego wykonanie (Kodeks postępowania cywilnego, dział II).

Bywają jednak sytuacje, w których tradycyjna procedura sądowa nie ma zastosowania. Ustawodawca przewidział, iż; „W przypadku pilnej konieczności, na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, możliwe jest umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej na podstawie umowy zawartej między rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny lub miejsce prowadzenia rodzinnego domu dziecka, z zastrzeżeniem art. 54 ust. 3d i art. 60 ust. 5. O zawartej umowie starosta zawiadamia niezwłocznie sąd” (Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U.2025.49t.j., art. 35, ust.2).

Z danych sprawozdawczych zawartych w dokumencie pt. „Liczba dzieci z postanowieniem sądu oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej” (Dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego dla Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej; Centralna Aplikacja Statystyczna), stan na dzień 31 października 2025 r. było 66 niezrealizowanych postanowień sądu o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej. W mieście Lublin oczekiwało 12 dzieci, w powiecie lubelskim 11, tomaszowskim 8, łęczyńskim 5, w mieście Biała Podlaska 4 dzieci; w powiecie łukowskim, parczewskim, radzyńskim po 4 dzieci; miasto Chełm i powiat lubartowski miały po 3 postanowienia sądu do realizacji, powiaty: kraśnicki, świdnicki i włodawski po dwa, a w janowskim, i zamojskim po jednym postanowieniu sądu. Pozostałe powiaty w województwie i miasta na prawach powiatu nie miały na dzień 31.10.2025r. niezrealizowanych postanowień sądu o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej (biłgorajski, bialski, chełmski, hrubieszowski, krasnostawski, opolski, puławski, rycki oraz miasto Zamość).

ROZDZIAŁ II. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ WŁASNYCH

1. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań jest sytuacja dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a nie zrealizowanych postanowień sądu; rozpoznanie przyczyn i konsekwencji.

Zgodnie z artykułem 35 Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej: „Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje na podstawie orzeczenia sądu, z zastrzeżeniem ust. 2 oraz art. 58 ust. 1 i art. 103 ust. 2. W przypadku pilnej konieczności, na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, możliwe jest umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej, na podstawie umowy zawartej między rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny lub miejsce prowadzenia rodzinnego domu dziecka. O zawartej umowie starosta zawiadamia niezwłocznie sąd.

Zaś zgodnie z artykułem 36 wspomnianej ustawy: „Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka następuje po uzyskaniu zgody, odpowiednio rodziców zastępczych albo prowadzącego rodzinny dom dziecka”. W myśl artykułu 93 wspomnianej ustawy, instytucjonalna piecza zastępcza jest sprawowana w formie: „placówki opiekuńczo – wychowawczej; regionalnej placówki opiekuńczo – terapeutycznej; interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego”.

Celem głównym badania jest ocena sytuacji dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a nie zrealizowanych postanowień sądu.

Cele szczegółowe sformułowano następująco:

1. Diagnoza zapotrzebowanie na miejsca w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego.
2. Rozpoznanie zakresu wsparcia jaki jest oferowany podmiotom prowadzącym rodziną / instytucjonalną pieczę zastępczą na terenie województwa lubelskiego.
3. Diagnoza sytuacji życiowej (powody umieszczenia w pieczy zastępczej) dzieci oczekujących na miejsce w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego.
4. Diagnoza przyczyn niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego.

5. Rozpoznanie konsekwencji wynikających z nie zrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/institutionalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego.
6. Rozpoznanie trudności oraz potencjałów powiatów i miast na prawach powiatu województwa lubelskiego w aspekcie umieszczania dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.

2. Problemy badawcze

Problem badawczy główny brzmi: *Jak wygląda sytuacja dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a niezrealizowanych postanowień sądu w województwie lubelskim?*

Problemy szczegółowe sformułowano następująco:

1. Jakie jest zapotrzebowanie na miejsca w rodzinnej/institutionalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego?
2. Jaki jest zakres wsparcia oferowany podmiotom prowadzącym rodziną / instytucjonalną pieczę zastępczą na terenie województwa lubelskiego?
3. Jaka jest sytuacja życiowa (powody umieszczenia w pieczy zastępczej) dzieci oczekujących na miejsce w rodzinnej/institutionalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego?
4. Jakie są przyczyny niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/institutionalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego?
5. Jakie konsekwencje wynikają z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/institutionalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego?
6. Jakie są trudności oraz potencjały powiatów i miast na prawach powiatu województwa lubelskiego w aspekcie umieszczania dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej?

3. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Badania zostały zrealizowane w strategii badań mieszanych (mixed methods). Badania mieszane definiowane są jako „dociekania, w ramach których badacz zbiera i analizuje dane, integruje wyniki i wyciąga wnioski używając jednocześnie jakościowych i ilościowych podejść lub metod w pojedynczym projekcie lub programie badawczym” (Kolasińska-Morawska, 2023, s.11).

W badaniu zastosowano strategię triangulacji metod, łącząc sondaż diagnostyczny (dla uzyskania danych ilościowych) z pogłębionymi wywiadami indywidualnymi oraz zogniskowanym wywiadem grupowym (FGI), co pozwoliło uchwycić zarówno skalę zjawiska, jak i jego kontekst jakościowy. Łącznie przeprowadzono siedem wywiadów indywidualnych oraz jedno badanie fokusowe z udziałem ekspertów

Techniką badań była technika ankiety oraz analiza danych zastanych.

Analiza desk research obejmuje dostępne bazy danych m.in. Głównego Urzędu Statystycznego, urzędów gmin / miast, sprawozdania, opracowania, raporty, zaś w szczególności:

- *Ocenę zasobów pomocy społecznej województwa lubelskiego za rok 2023 i kolejne;*
- *MRPiPS-03 – Sprawozdanie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za rok 2023 i kolejne;*
- *Sprawozdanie MRiPS-06 - Wybrane jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne jednostki pomocy społecznej oraz zatrudnienie w systemie pomocy społecznej za rok 2023 i kolejne;*
- *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2023 i kolejne;*
- *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego, dodatku do zryczałtowanej kwoty, o którym mowa w art. 115 ust. 2a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. O wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, i dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego, o którym mowa w art. 113a tej ustawy za rok 2023 i kolejne;*
- *Mapy Potrzeb Zdrowotnych;*
- *Dane z Banku Danych Lokalnych GUS oraz inne dane w zakresie przedmiotowym badania, niezbędne do jego realizacji.*

Narzędziem badawczym zastosowanym w I fazie badań (badania ilościowe) był kwestionariusz ankiety na temat sytuacji dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a niezrealizowanych postanowień sądu skierowanych do organizatorów pieczy zastępczej w województwie lubelskim (aut. Anny Lada).

W II fazie badań (badania jakościowe) były to następujące narzędzia badawcze: Kwestionariusz wywiadu z pracownikami/ koordynatorami rodzinnej pieczy zastępczej (aut. Anna Lada) oraz Scenariusz badania fokusowego z ekspertami zewnętrznymi na

temat sytuacji dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a niezrealizowanych postanowień sądu (*aut. Anna Lada*).

4. Teren i organizacja badań. Dobór zbiorowości

Terenem badań było województwo lubelskie, zaś w sensie instytucjonalnym były to głównie Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, ale też inne instytucje organizujące pieczę zastępczą. Czas badań to wrzesień – listopad 2025. Badaniami objęto 24 jednostki, wszystkie funkcjonujące na obszarze woj. lubelskiego. W badaniu finalnie udział wzięło 83% uprawnionych. Badania realizowane były zarówno w strategii badań ilościowych, jak i jakościowych.

Dobór osób do badań był celowy. Kryterium doboru w fazie badań ilościowych było pełnienie funkcji organizatora pieczy zastępczej na terenie woj. lubelskiego.

W pierwszej fazie badań realizowano badania ilościowe. Badaniami ilościowymi objęto organizatorów pieczy zastępczej. Celem tego etapu badań była diagnoza sądów i opinii osób organizujących pieczę zastępczą w woj. lubelskim na temat sytuacji dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej – rodzinnej i instytucjonalnej – pod kątem wydanych, a niezrealizowanych postanowień sądu.

Kryteriami doboru w fazie badań jakościowych było pełnienie funkcji koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej lub pracownika, który w swoim zakresie obowiązków ma organizowanie pieczy zastępczej, w instytucjach na terenie woj. lubelskiego.

W drugiej fazie badań realizowano badania jakościowe. Badaniami jakościowymi objęto organizatorów pieczy zastępczej oraz pracowników instytucji - 7 osób. **Łącznie** przeprowadzono 10 godzin nagrań.

Badania jakościowe – pogłębione wywiady indywidualnie zostały przeprowadzone z przedstawicielami (koordynatorami lub pracownikami, mającymi w swoim zakresie czynności pracę w obszarze pieczy zastępczej), z 7 instytucji funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego. Były to:

1. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łęcznej
2. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kraśniku
3. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Puławach
4. Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Świdniku
5. Organizator pieczy zastępczej i Wspierania Rodziny w Zamościu

6. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie
7. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Opolu Lubelskim z siedzibą w Poniatowej

Badanie fokusowe zostało przeprowadzone z udziałem przedstawicieli instytucji takich jak: Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie, Sąd Rejonowy w Świdniku, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, Ośrodek Adopcyjny przy Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Lublinie, Regionalny Punkt Diagnozy i Terapii FAS/FASD oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kraśniku i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łęcznej.

ROZDZIAŁ III. SYTUACJA DZIECI OCZEKUJACYCH NA UMIESZCZENIE W PIECZY ZASTĘPCZEJ POD KĄTEM WYDANYCH A NIEZREALIZOWANYCH POSTANOWIEŃ SĄDU - WYNIKI BADAŃ ILOŚCIOWYCH

1. Charakterystyka społeczno – demograficzna badanej kadry instytucji organizującej pieczę zastępczą w województwie lubelskim

Analizując badaną grupę pod kątem cech społeczno – demograficznych można stwierdzić, iż zawody pomocowe są sfeminizowane – 100% ankietowanych to kobiety. Badani reprezentowali grupę zawodową posiadającą w 95% wykształcenie wyższe.

Zdecydowana większość respondentów to przedstawiciele Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie – 85 %, ale były również osoby reprezentujące Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej czy Ośrodek Interwencji Kryzysowej. 35% osób biorących udział w badaniu to koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej; 1/3 respondentów to osoby zajmujące stanowiska kierownicze w instytucjach organizujących pieczę zastępczą. Pozostali obejmują inne stanowiska.

Zdecydowana większość pracowników biorących udział w badaniu, 85% jest w między 36 a 50 rokiem życia. Ponad połowa z nich (55%) ma ponad 10 letni staż pracy w obszarze pieczy zastępczej.

2. Zapotrzebowanie na miejsca w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego

Jednym z podstawowych zadań organizatora pieczy zastępczej jest zapewnienia miejsca w rodzinnej lub instytucjonalnej formie pieczy zastępczej dzieciom, które w wyniku postanowienia sądu lub w procedurze interwencyjnej zostały skierowane do tego typu zabezpieczenia.

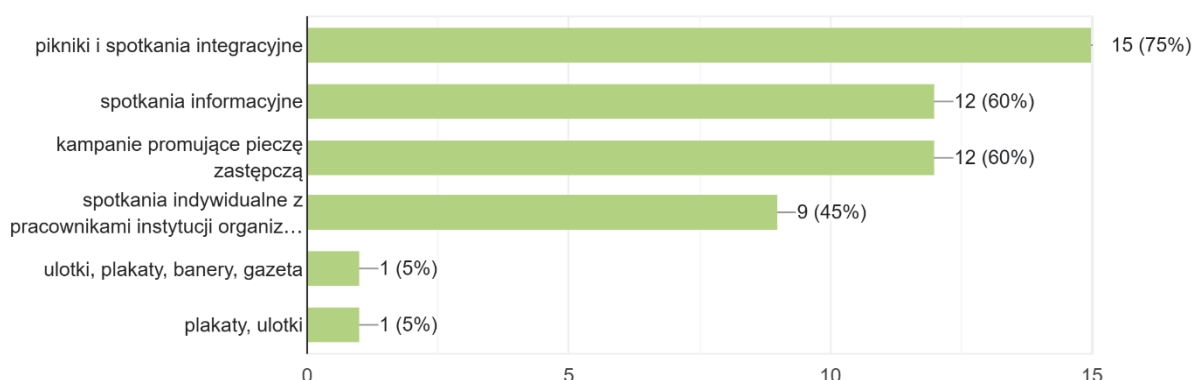
Respondentom zadano pytanie *czy dysponują wystarczającą liczbą miejsc w pieczy zastępczej*. Analiza odpowiedzi wskazuje, że 65% badanych uznało liczbę dostępnych miejsc w zasobach powiatu za niewystarczającą. Dodatkowo 90% respondentów zauważyło, że liczba miejsc zmienia się w czasie na niekorzyść dzieci – miejsc jest coraz mniej. Taką opinię potwierdziło 55% badanych

W województwie lubelskim na umieszczenie w pieczy zastępczej oczekuje 66 dzieci (Dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego dla Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna). Są to dzieci, które mają postanowienie sądu o umieszczeniu w pieczy zastępczej, ale przez brak miejsc nadal pozostają w środowisku

rodzinnym lub w placówce interwencyjnej („Liczba dzieci z postanowieniem sądu oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej”; dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego dla Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, stan na dzień 31 października 2025 r). Na taki stan rzeczy wpływ ma wiele czynników, wśród nich wyróżnić można fakt, iż zawodowe rodziny zastępcze są coraz starsze i nie chcą lub nie mogą przyjąć już dzieci. Rodziny zastępcze spokrewnione zostały powołane do opieki nad dzieckiem z rodziny i nie są zainteresowane, by przekształcić się w rodzinę niezawodową lub zawodową, by przyjąć dzieci spoza rodziny biologicznej. Prócz tego ogólnospołeczna tendencja jest taka, że młodzi ludzie nie chcą mieć dzieci biologicznych, przez co trudno oczekiwać od nich zaangażowania w pieczę zastępczą. Ponadto często zdarza się, iż na umieszczenie w pieczy zastępczej oczekuje liczne rodzeństwo (4-5 dzieci). Co do zasady rodzeństwa nie powinno się rozdzielać, a znalezienie jednej rodziny, która jest w gotowości by przyjąć tak liczne rodzeństwo jest wręcz niemożliwa. W wyjątkowych sytuacjach zatem sąd wyraża zgodę na rozdzielenie rodzeństwa, pod warunkiem iż opiekunowie dołożą wszelkich starań by utrzymać więzi między rodzeństwem. Obraz rodziny zastępczej kreowany w życiu społecznym również nie sprzyja budowaniu pozytywnego wizerunku tego rodzaju formy wsparcia dziecka.

Kolejną kwestią podjętą w badaniach było pytanie o to, jakie działania promujące pieczę zastępczą podejmowane są w powiatach, by zachęcić kandydatów do zakładania nowych rodzin zastępczych.

Wykres 1. Działania promujące pieczę zastępczą podejmowane są w powiatach, by zachęcić kandydatów do zakładania nowych rodzin zastępczych (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Najczęściej wskazywaną przez respondentów aktywnością są pikniki i spotkania integracyjne. Odpowiedziało tak 75% respondentów. To zdecydowanie najpopularniejsza

forma działań promujących ideę pieczy zastępczej, wybierana znacznie częściej niż pozostałe. Sugeruje to, że działania o charakterze bezpośrednim, wspólnotowym i integracyjnym są oceniane jako bardziej efektywne.

Ponad połowa ankietowanych, 60% wskazała na spotkania informacyjne i kampanie promujące pieczę zastępczą. Obie aktywności dotyczą szeroko pojętej komunikacji i edukacji w zakresie pieczy zastępczej. Wynik wskazuje, iż w opinii respondentów duże znaczenie ma przekazywanie wiedzy oraz szeroki kanał dotarcia poprzez kampanie społeczne.

Niemalże połowa badanych (45%) uznała jednak, że równie ważne są spotkania indywidualne z pracownikami instytucji organizującymi pieczę zastępczą. Są one co prawda mniej popularne, niż działania grupowe i kampanie, ale nadal istotne. Wynikać to może z faktu, iż jeśli ktoś rozważa podjęcie się roli rodzica zastępczego, poszukuje sprawdzonych i rzetelnych informacji na ten temat, kontaktując się bezpośrednio z pracownikami instytucji pomocowych.

Oto kilka wypowiedzi badanych:

„Nigdy nie dysponujemy taką ilością miejsc w pieczy zastępczej, która byłaby dla nas satysfakcjonująca i pozwalająca ze spokojem patrzeć w przyszłość w zakresie tematyki zabezpieczania sytuacji małoletnich w pieczy zastępczej. Obecnie mamy kilku kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, jednak to nie działa tak, że są oni gotowi na zmierzenie się z każdym przypadkiem. Brakuje wciąż rodzin specjalistycznych, w których mogą przebywać dzieci z niepełnosprawnościami, brakuje wyspecjalizowanej kadry, czy pogotowia rodzinnego. Tendencja w tym zakresie nie jest budująca, od kilku lat obserwujemy spadek zainteresowania tą tematyką. Myślę, że jest to spowodowane tym, iż ludzie żyją obecnie szybciej, wygodniej i po prostu najzwyczajniej w świecie jest często ciężiej wypełniać obowiązki własne, a co jeszcze mówić dodatkowe obowiązki wynikające z opieki nad dodatkowym dzieckiem, często z deficytami i własnym bagażem życiowych doświadczeń” (Przedstawiciel PCPR Łączna).

„Nie dysponujemy wystarczającą liczbą miejsc w pieczy zastępczej. Wśród 66 dzieci jedno jest poniżej dwunastego miesiąca życia. Wydaje się, że ustawodawca jest świadomy sytuacji i potrzeby rozwijania rodzinnej pieczy zastępczej, ale działania nadal są niewystarczające” (Uczestnik badania fokusowego).

„Miejsca mamy za mało, wszystkie nasze rodziny zastępcze niespokrewnione mają już taką liczbę dzieci, że każde kolejne dziecko jest umieszczone wyłącznie za ich zgodą. Musimy to brać pod uwagę. Jeżeli chodzi o nasze rodziny zawodowe, to są rodziny już nierokujące,

ponieważ jedna rodzina zawodowa, w której mamy już tylko dwoje dzieci, to osoby po 60 roku życia, więc perspektywa przyjęcia kolejnych dzieci jest żadna. To jest kwestia tylko tego, żeby usamodzielnili się te dwoje dzieci, które u nich obecnie są. W pozostałych rodzinach zastępczych zawodowych mamy co najmniej czwórkę dzieci. Jeżeli chodzi o rodziny zawodowe i niezawodowe, miejsc nie mamy. Dotychczas nasze rodziny były na tyle pomocne, że w momencie kiedy było wydawane postanowienie sądu, zwłaszcza w przypadku dzieci małych, zgadzały się na przyjęcie kolejnego dziecka. Ostatnie dzieci zostały umieszczone w ten sposób, że dosłownie „dopychaliśmy” je w tych rodzinach, w których wcześniej nie planowano przyjęcia już kolejnych dzieci, ale pojawiała się potrzeba” (Przedstawiciel OIK, Świdnik).

„Na chwilę obecną powiat dysponuje wystarczającą liczbą miejsc w pieczy zastępczej. Tendencja w tym zakresie jest jednak malejąca, głównie z powodu braku nowych zgłoszeń od osób zainteresowanych pełnieniem funkcji rodziny zastępczej. Obecnie nie ma dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej” (Przedstawiciel OPZiWR, Zamość).

„Nie dysponujemy wystarczającą liczbą miejsc w pieczy zastępczej. Tendencja jest malejąca, ponieważ rodziny zawodowe i niezawodowe funkcjonujące na terenie naszego powiatu są w wieku przedemerytalnym lub emerytalnym, a tym samym nie deklarują gotowości do przyjmowania większej liczby dzieci. Na chwilę obecną nie posiadamy niezrealizowanych postanowień sądu” (Przedstawiciel PCPR Puławy).

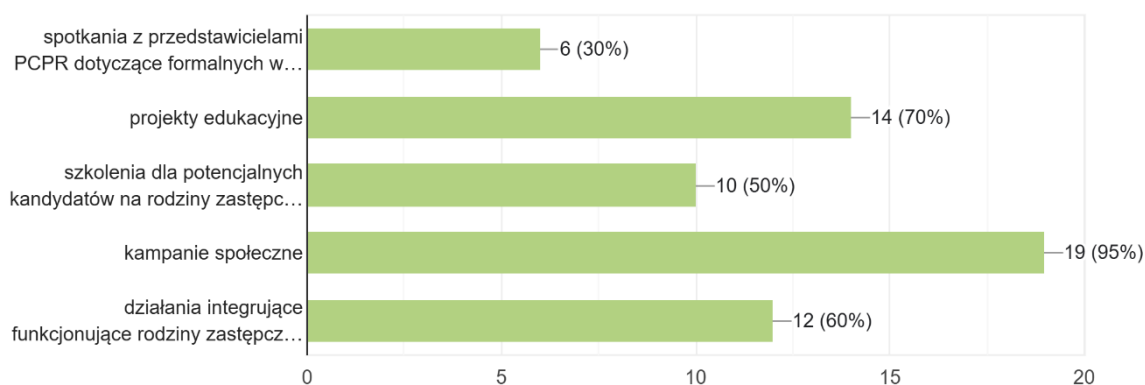
„Nie dysponujemy wystarczającą liczbą miejsc w pieczy zastępczej. Jednocześnie podejmujemy wszelkie działania i generalnie udaje nam się na bieżąco znajdować miejsca. Zwykle poszukiwania rozpoczynają od rodzin w województwie lubelskim, a gdy to nie przynosi rezultatu, szukamy miejsc w całej Polsce. W powiecie jest niewiele rodzin zastępczych zawodowych. Obecnie funkcjonują cztery takie rodziny, w których przebywają dzieci w różnym wieku. W jednej z rodzin jest dziecko w spektrum autyzmu wymagające intensywnej opieki, dlatego mimo formalnej możliwości zwiększenia liczby dzieci, nie podejmujemy decyzji o kolejnych umieszczeniach, aby nie przeciążać opiekunki, która i tak mierzy się z trudną sytuacją, m.in. samotną opieką i dwójką własnych dzieci. Staramy się brać pod uwagę możliwości i ograniczenia rodzin zastępczych, nie kierując dzieci wbrew ich realnym możliwościom. Zdarza się, że pracownicy już na etapie sygnałów od kuratora zaczynają poszukiwać miejsca – najpierw w rodzinach zawodowych, później w rodzinnych domach dziecka, których w powiecie są trzy. Rodziny te są bardzo doświadczone i zwykle nie odmawiają przyjęcia dziecka, nawet w nagłych sytuacjach.

Kolejnym krokiem jest poszukiwanie w rodzinach spokrewnionych – babci, dziadków, cioć czy wujków. Często odbywają się osobiste wizyty pracowników PCPR, którzy odwiedzają potencjalnych kandydatów, przedstawiają sytuację i odpowiadają na pytania. Taka forma kontaktu przynosi lepsze efekty niż oficjalna korespondencja, szczególnie w rodzinach o niskich kompetencjach społecznych. Zdarza się jednak, że osoby spokrewnione nie chcą podjąć się opieki z powodu trudnej sytuacji w rodzinie biologicznej, np. obaw przed nachodzeniem czy agresją ze strony rodziców dziecka.” **(Przedstawiciel PCPR Opole Lubelskie).**

„W Lublinie w tej chwili nie ma dzieci, które oczekują na umieszczenie w pieczy zastępczej. Wszystkie postanowienia są zrealizowane albo są zarezerwowane miejsca dla tych dzieci. Mamy takie dzieci, które są założymy jeszcze niedoprowadzone na przykład do placówki. Ale miejsca dla nich są zabezpieczone w tych placówkach” **(Przedstawiciel MOPR Lublin).**

Kolejną kwestią poddaną analizie, była ta dotycząca działań, które mogłyby zwiększyć ilość miejsc w pieczy zastępczej.

Wykres 2. Działania, które mogłyby zwiększyć ilość miejsc w pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Największą akceptację mają działania o szerokim zasięgu i dużej sile oddziaływania społecznego (kampanie, projekty edukacyjne).

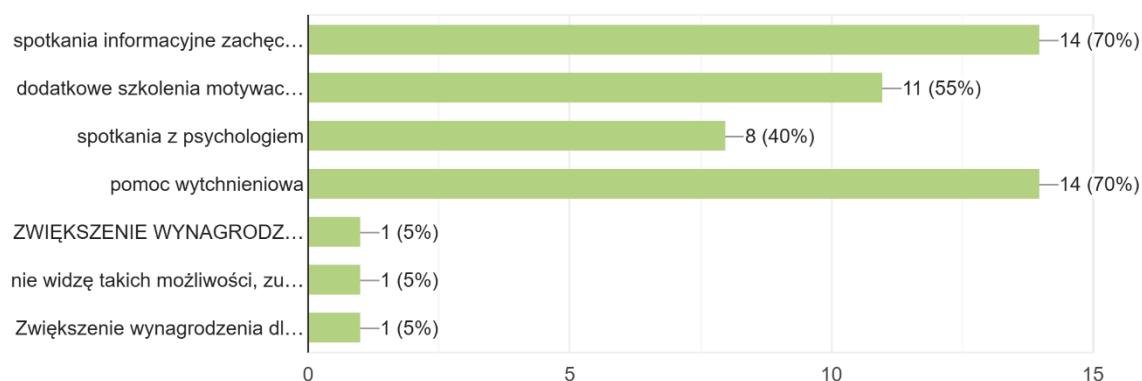
Niemalże wszyscy biorący udział w badaniu – 95 % , wskazali na największą ich zdaniem stateczność kampanii społecznych. To zdecydowanie najpopularniejsza forma działań. Kampanie społeczne mogą być postrzegane jako najbardziej skuteczne narzędzie informowania, budowania wizerunku i zwiększania świadomości dotyczącej pieczy zastępczej, dlatego są tak popularne wśród respondentów.

Projekty edukacyjne również cieszyły się wysokim odsetkiem wskazań respondentów. Niemalże $\frac{3}{4}$ badanych wskazało, iż dzięki działalności edukacyjnej można wpłynąć na ilość miejsc w pieczy zastępczej. Projekty edukacyjne są postrzegane jako efektywny sposób budowania wiedzy oraz rozumienia idei pieczy zastępczej.

Szkolenia i formalne spotkania mają niższą popularność – wskazała je połowa respondentów, co może wynikać z faktu, iż: mają bardziej wymagający charakter oraz są większym obciążeniem czasowym lub proceduralnym, niż kampanie społeczne.

Według respondentów brak gotowości do przekształcania się rodzin biologicznych w rodziny zastępcze zawodowe spowodowany jest wieloma różnorodnymi czynnikami. Respondenci zapytani zostali jakie działania można by podjąć, by zachęcać spokrewnione rodziny zastępcze do przekształcenia się w zawodowe rodziny zastępcze.

Wykres 3. Działania, które można by podjąć, by zachęcać spokrewnione rodziny zastępcze do przekształcenia się w zawodowe rodziny zastępcze (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Spotkania informacyjne zachęcające do zmiany i pomoc wytchnieniowa to dwie formy wsparcia, które są postrzegane jako najbardziej potrzebne i mają największy potencjał zachęcenia rodzin spokrewnionych do przekwalifikowania się w rodziny zawodowe. Takiej odpowiedzi udzieliło 70% respondentów. Spotkania informacyjne odpowiadają na potrzebę wiedzy, jasności procedur; ale mogą być też przestrzenia do rozwiania wątpliwości i obaw. Pomoc wytchnieniowa z kolei, wspiera odciążenie i przeciwdziałanie wypaleniu rodzin zastępczych, które często zgłaszają wysokie obciążenie emocjonalne i czasowe.

Ponad połowa respondentów – 55% wskazało, iż zasadne byłoby wprowadzenie dodatkowych szkoleń motywacyjnych. Wartość płynąca z rozwoju kompetencji, motywacji,

przygotowania do wyzwań oraz budowania zaangażowania, mogą wzmacniać pewność siebie kandydatów oraz ich kompetencje jako rodziców zastępczych.

Oto kilka wypowiedzi badanych:

„Promujemy pieczę zastępczą dzięki audycji w lubelskiej telewizji, czy w mediach. Stale mamy plakaty rozwieszone, stale mamy informacje na naszej stronie internetowej. Rokrocznie przygotowujemy taką imprezę jak piknik z okazji Dnia Rodzicielstwa Zastępczego. W tym roku z mojej inicjatywy odbył się pierwszy lubelski bieg po rodzinę. Więc to jest taka nowa inicjatywa, która mam nadzieję, że będzie trwała. Ponad 100 osób wzięło udział w biegu po rodzinę. Bieg po rodzinę zakończył się piknikiem na terenach zielonych SOS-u. Jeśli chodzi o działania promocyjne, mamy już w tej chwili podpisaną umowę i rozpoczęliśmy realizację projektu Rodzina Zastępcza Szansa dla Dziecka, gdzie m.in. są właśnie działania promocyjne. Będzie spot reklamowy w telewizji, będą informacje na przystankach autobusowych promujące rodzicielstwo zastępcze. To niezwykle ważne, bo wiedza na temat rodzicielstwa zastępczego w społeczeństwie jest niewielka. Niestety. Bardzo często np. jak ktoś tutaj przychodzi ze mną, rozmawia, to myli pieczę zastępczą i rodzicielstwo zastępcze z adopcją.” (Przedstawiciel MOPR Lublin).

„Powiaty wykorzystują też Facebook, regularnie publikują informacje o pieczy, różnicach między pieczą a adopcją, organizują dyżury rodzin zawodowych. Lokalne gazety i kościoły również są skuteczne w niewielkich środowiskach. Kampanie prowadzone w parafiach przyniosły zgłoszenia, bo treści tam przekazywane mają inny wydźwięk. Trzeba jednak uważać na publikacje w mediach społecznościowych, nie można naruszać wizerunku dzieci. Powiaty ograniczają się do podawania wieku, płci lub informacji ogólnych, nie udostępniają zdjęć ani szczegółów historii” (Uczestnik badania fokusowego).

„Nieustannie podejmowane są działania zmierzające do pozyskiwania nowych kandydatów na rodziny zastępcze. Obejmują one m.in.: udzielanie wywiadów w lokalnym radiu, publikowanie ogłoszeń i treści informacyjnych w mediach społecznościowych, współpracę między jednostkami i instytucjami, dystrybucję plakatów oraz innych drukowanych materiałów promocyjnych” (Przedstawiciel OPSiWR Zamość).

„Pozytywny wizerunek rodzicielstwa zastępczego jest budowany oddolnie. Ważne, by nie zakłamywać obrazu, bo piecza nie jest „kraią mlekiem i miodem płynącą”. To ogrom pracy i wyzwań” (Uczestnik badania fokusowego).

„Realizujemy sporo działań promocyjnych w zakresie propagowania wiedzy o formach pieczy zastępczej. Prowadzimy kampanię społeczne, drukujemy ulotki, plakaty, banery, które

umieszczamy w różnych miejscach naszego powiatu. Organizujemy pikniki i eventy promujące pieczę zastępczą, współpracujemy w tym zakresie z innymi instytucjami, jesteśmy obecni w mediach społecznościowych. Ponadto, staramy się docierać do ludzi, którzy mają w sobie chęć pomocy i empatię, którzy na przykład są osobami bezdzietnymi lub na takim etapie życia, że mają przestrzeń na przyjęcie pod opiekę nowego członka rodziny” (**Przedstawiciel PCPR Łęczna**).

„Promocja rodzicielstwa zastępczego jest trudna. Mamy zaprzyjaźnioną dziennikarkę, która robi wywiady z rodzinami. Widzi ich potencjał i szczęście, ale gdy słucha o problemach, pojawia się pytanie, czy to jeszcze promocja, czy już zniechęcenie. Do pieczy trafiają dzieci z problemami. Rodzice o tym mówią — to nie jest coś, co można „upiększyć”. Trudno jest budować pozytywny obraz, kiedy rzeczywistość jest bardzo wymagająca. A dodatkowo pojawia się w przestrzeni publicznej wizerunek rodzin zastępczych jako miejsc, gdzie dzieje się coś złego. To utrudnia promocję. o nie jest proste, żeby przekaz był tylko pozytywny. Pomyślałam, że można by wykorzystać usamodzielnionych wychowanków pieczy zastępczej, którzy mieli dobre rodziny zastępcze i mogliby powiedzieć, jak bardzo taka rodzina zmieniła ich życie i że mogą żyć normalnie dzięki temu, że do niej trafili. Gdyby pokazać to z tej strony, mogłoby to być zachęcające i pokazywać możliwości. Rodzic biologiczny może mieć trudności, ale z perspektywy dziecka, które dostało drugie życie, wygląda to inaczej. Organizujemy Dzień Rodzicielstwa Zastępczego, Mikołajki, paczki. Wydarzenia są otwarte. Zachęcamy rodziny, by przychodziły ze znajomymi. Mamy duży projekt unijny. Organizujemy wyjazdy szkoleniowo-terapeutyczne dla rodzin i dzieci. To dało nam bardzo pozytywny odbiór społeczny, zgłaszały się rodziny z innych powiatów” (**Przedstawiciel OIK, Świdnik**).

„Ministerstwo prowadzi programy wspierające rodziny zastępcze, w tym programy dotyczące wynagrodzeń oraz możliwości wnioskowania o środki na tworzenie nowych rodzin. Była też kampania medialna pokazująca dzieci, które „szukają domu”. To działania podnoszące świadomość skali zjawiska” (**Uczestnik badania fokusowego**).

3. Zakres wsparcia oferowany podmiotom prowadzącym rodzinną/instytucjonalną pieczę zastępczą na terenie województwa lubelskiego

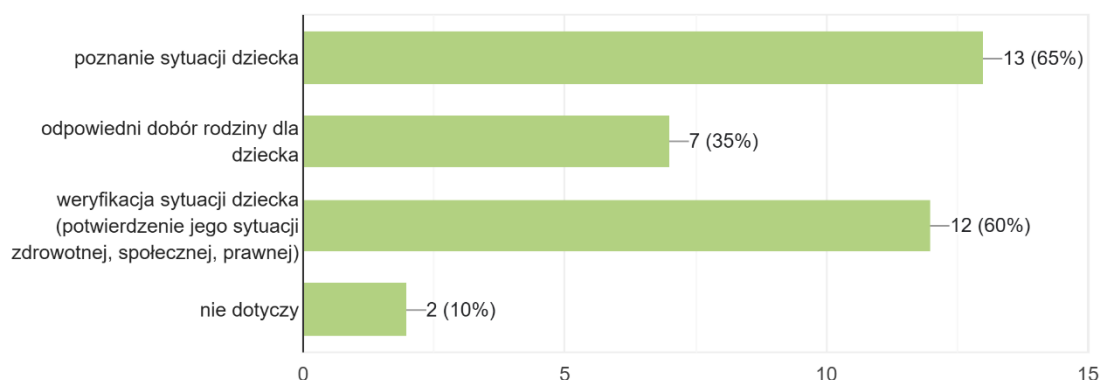
Zarówno rodziny zastępcze jak i organizatorzy instytucjonalnej pieczy zastępczej mogą liczyć na wsparcie ze strony różnych podmiotów, organizacji i specjalistów. Wsparcie to jest niezbędne do prawidłowego i odpowiedzialnego wypełniania roli opiekuna, ale też kluczowe do stymulowania rozwoju dziecka, które zostało umieszczone w danej formie pieczy zastępczej.

Respondenci odpowiadali na pytania osobno odnosząc się do rodzinnej pieczy zastępczej, osobno do instytucjonalnej pieczy zastępczej. Jako pierwsze opisane zostały wyniki badań dotyczące rodzinnych form rodzicielstwa zastępczego.

Rodzinna piecza zastępcza – zakres wsparcia

Pierwszym zagadnieniem analizowanym w tym obszarze była współpraca z sądem oraz kuratorem. Wyniki badań wskazują, że wszyscy respondenci potwierdzili istnienie współpracy z sądem w zakresie pieczy rodzinnej. Współpracę z kuratorem deklaruje 95% badanych. Dodatkowo respondenci określili zakres przedmiotowy tej współpracy.

Wykres 4. Zakres współpracy rodziny zastępczej w sądem (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

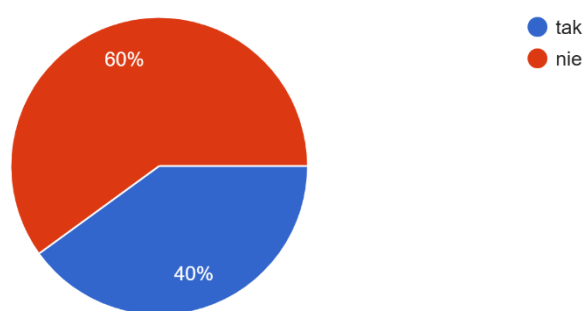
Najczęściej wskazywanym obszarem współpracy z sądem jest ocena sytuacji dziecka – odpowiedziało 65% badanych. Oznacza to, że pracownicy uznają diagnozę sytuacji dziecka za kluczowy element swojej pracy. Drugim najczęściej wybieranym działaniem jest weryfikacja sytuacji dziecka (potwierdzenie jego sytuacji zdrowotnej, społecznej, prawnej). Odpowiedzi takiej udzieliło 60% respondentów. Podkreśla to wagę rzetelnego i wielowymiarowego sprawdzenia informacji dotyczących dziecka. Odpowiedni dobór rodziny dla dziecka był wskazany przez co 3 osobę biorącą udział w badaniu. W porównaniu z diagnozą i weryfikacją sytuacji dziecka jest to obszar wskazywany rzadziej, choć nadal istotny.

Wynikać to może z faktu, iż w sytuacji braku miejsc w pieczy zastępczej priorytetem jest znalezienie miejsca w odpowiedniej formie i zabezpieczenie dziecka. Kwestia dopasowania pozostanie kwestią drugorzędną. Ponadto rodzice zastępczy co do zasady nie „wybierają dzieci”, chyba że potencjalny wychowanek jest obciążony zdrowotnie i rodzice zastępczy mają obawy czy zdołają się nim w odpowiedni sposób zaopiekować.

W kontekście współpracy z kuratorem, respondenci udzielili zbliżonych odpowiedzi. Najważniejszymi obszarami tej współpracy są; poznanie sytuacji dziecka i weryfikacja sytuacji dziecka (potwierdzenie jego sytuacji zdrowotnej, społecznej, prawnej). Odpowiedziało tak 70% respondentów. Co trzeci pytany (30%) wskazał na istotę dobierania dziecka do rodziny jako obszaru współpracy z kuratorem.

Mimo tak dobrej współpracy, wiedza na temat dzieci trafiających do pieczy nadal jest niewystarczająca, by odpowiednio przydzielić dziecko do rodziny zastępczej.

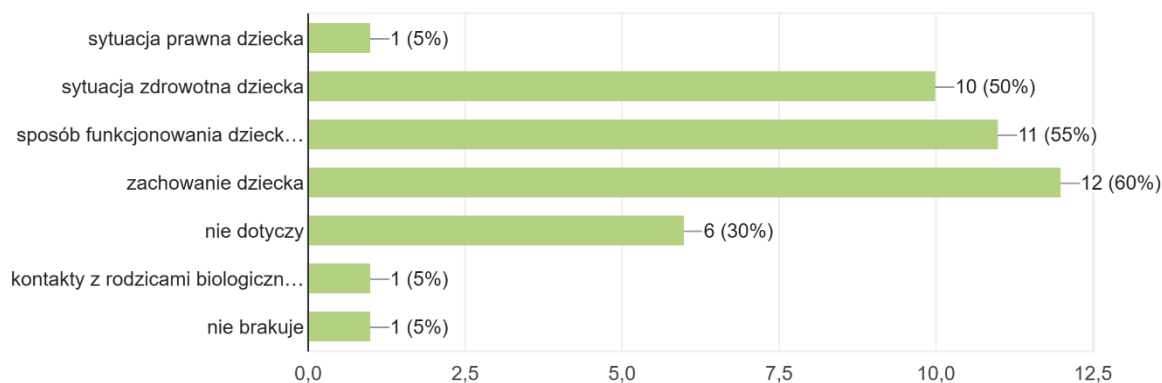
Wykres 5. Wiedza na temat dziecka (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Okazuje się, że ponad połowa organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej nie dysponuje wystarczającą wiedzą o dziecku – dotyczącą jego historii, sytuacji zdrowotnej, sposobu funkcjonowania, indywidualnych potrzeb i potencjału – aby właściwie dopasować dziecko do rodziny.

Respondenci określili również w jakim zakresie brakuje informacji o dziecku.

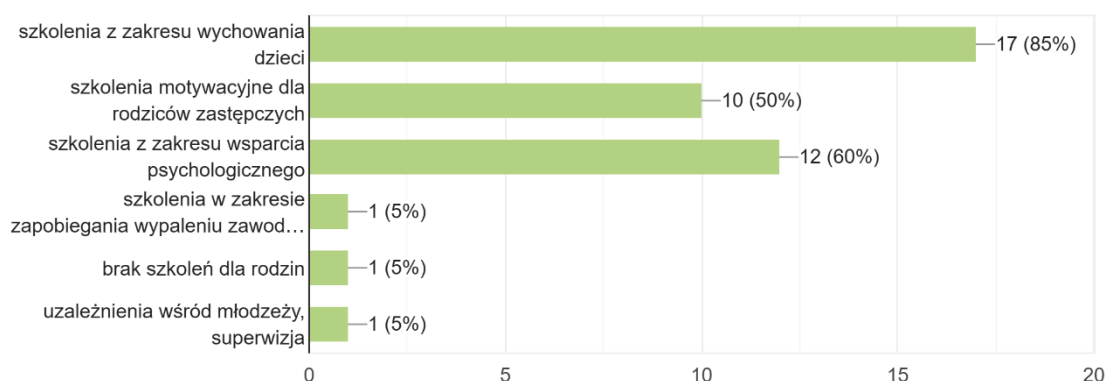
Wykres 6. Informacji jakich brakuje o dziecku (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Jako najpoważniejszy deficyt informacyjny, respondenci wskazali kwestie zachowania dziecka. Odpowiedziało tak 60% badanych. Za równie istotne (55%) respondenci wskazali kwestie związane z funkcjonowaniem dziecka. Organizatorzy często nie mają pełnych danych o codziennym funkcjonowaniu dziecka, jego potrzebach, umiejętnościach czy trudnościach. Brak informacji zdrowotnych stanowi dla połowy respondentów poważne utrudnienie, szczególnie przy planowaniu opieki, leczenia czy doboru odpowiedniego środowiska wychowawczego.

Kolejnym analizowanym zagadnieniem była kwestia szkoleń - zarówno tych już realizowanych jak i oczekiwanych, dla rodziców zastępczych.

Wykres 7. Realizowane szkolenia dla rodzin zastępczych (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Wykres przedstawia wskazywane przez respondentów obszary, w których realizowane są szkolenia dla rodziców zastępczych. Największą popularnością cieszą się szkolenia z zakresu wychowania dzieci – według 85% ankietowanych to priorytet oferty szkoleniowej. Wskazuje na duże zapotrzebowanie na wiedzę dotyczącą pracy wychowawczej, metod wychowawczych i sposobów radzenia sobie z trudnymi zachowaniami. Równie istotne są szkolenia z zakresu wsparcia psychologicznego. 60% respondentów podkreśla, istotną rolę zdobywania i aktualizowania wiedzy w obszarze psychologii i wsparcia emocjonalnego. Połowa badanych dostrzega potrzebę wzmocnienia kompetencji i motywacji rodziców zastępczych przez realizację szkoleń motywacyjnych, co może świadczyć o wyzwaniach związanych z utrzymaniem zaangażowania tych rodzin.

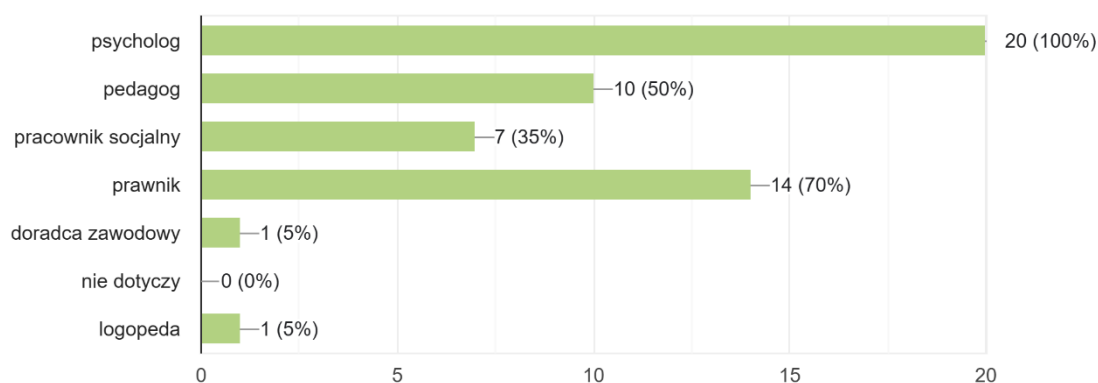
Mimo bogatej oferty szkoleniowej połowa respondentów wskazała, iż rodziny zastępcze zgłaszają zapotrzebowanie na kolejne warsztaty. Respondenci wskazali dodatkowe tematy szkoleń, które są ważne z dla rodziców zastępczych. Są to:

1. Praca z psychologiem na temat problemów wychowawczych z nastolatkami / problemy okresu dorastania,
2. Pomoc dziecku z FAS, FASD,
3. Praca z dzieckiem ze szczególnymi potrzebami,
4. Praca z dzieckiem z zaburzonymi więziami,
5. Praca z dzieckiem z zaburzeniami psychicznymi,
6. Praca z dzieckiem po traumie,
7. Adaptacja dziecka w rodzinie zastępczej, problemy opiekuńczo – wychowawcze,
8. Uzależnienia behawioralne,
9. Wypalenie zawodowe,
10. Superwizja dla rodziców.

Tematyka szkoleń odzwierciedla realne wyzwania, z jakimi mierzą się rodziny zastępcze. Wymienione tematy szkoleń koncentrują się na trudnościach, które najczęściej pojawiają się w codziennej pracy z dziećmi umieszczonymi w pieczy. Zaproponowane tematy szkoleń są odpowiedzią na najważniejsze trudności pojawiające się w pieczy zastępczej: złożone potrzeby dzieci, wyzwania dorastania, konieczność adaptacji, problemy emocjonalne oraz obciążenia opiekunów. Wskazują na realne braki kompetencyjne, ale też na konieczność aktualizowania wiedzy na temat wychowania i opieki nad dzieckiem, jak i świadomość oraz gotowość do profesjonalizacji pracy rodzica zastępczego.

W obliczu tak złożonej sytuacji życiowej dzieci, rodzice zastępczy bardzo często muszą korzystać z pomocy specjalistów. W opinii 95% pytanym, jest to ważne wsparcie dla opiekunów dzieci umieszczonych w pieczy.

Wykres 8. Wsparcie specjalistyczne dla rodzin zastępczych (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Wszyscy respondenci wskazali, iż rodziny zastępcze korzystają najczęściej ze wsparcia psychologicznego. Równie istotnym wsparciem, jest pomoc prawna. Odpowiedzi takiej udzieliło 70% badanych. Dla połowy pomoc pedagogiczna jest istotnym mechanizmem wspierającym proces wychowawczy. 1/3 respondentów wskazała wartość płynącą ze współpracy z pracownikiem socjalnym.

Na taki obraz sytuacji składa się bez wątpienia fakt obciążeń socjalizacyjnych i wychowawczych oraz nieuregulowana sytuacja prawna wychowanków trafiających pod opiekę rodziców zastępczych.

Mimo szerokiego wachlarza wsparcia specjalistycznego, ponad połowa respondentów (55%) wskazała braki w tym zakresie i zaproponowała dodatkowe obszary, które powinny być „zaopiekowanie” wsparciem specjalistycznym. Wskazani przez respondentów specjaliści to:

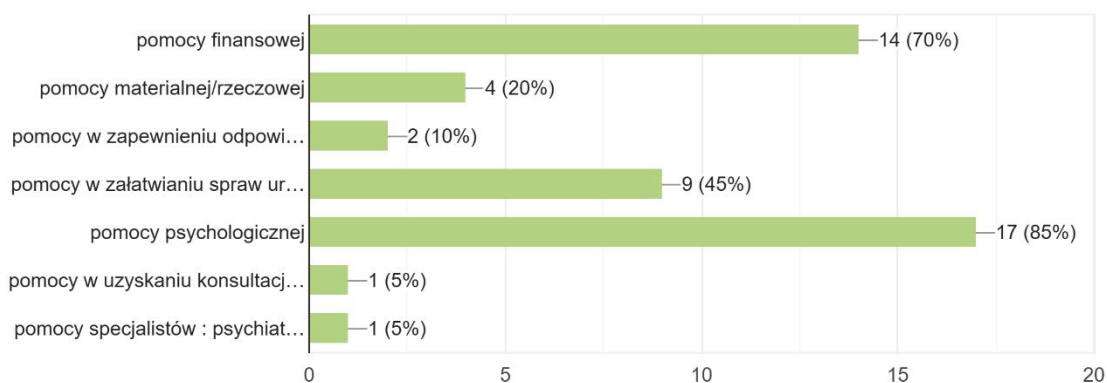
- Psychoterapeuta,
- Psychotraumatolog,
- Psychiatra dziecięcy,
- Neurolog,
- Kardiolog,
- Okulista,
- Laryngolog

Ponadto respondenci wskazali, iż rodziny zastępcze należy dodać do katalogu pacjentów uprzywilejowanych ze względu na długi czas oczekiwania w kolejkach do specjalistów.

Narastające problemy emocjonalne i traumatyczne przeżycia dzieci umieszczanych w pieczy powodują, iż sami rodzice zastępczy – mimo chęci, nie są w stanie pomóc dzieciom w przepracowaniu tych trudnych doświadczeń.

W kontekście tak wielu wyzwań, przed którymi staje rodzicielstwo zastępcze, respondenci zostali zapytani o to jakiej pomocy i wsparcia potrzebują najbardziej i najczęściej osoby prowadzące rodzinne formy pieczy zastępczej.

Wykres 9. Wsparcie dla osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

W opinii respondentów rodzice zastępczy najbardziej potrzebują pomocy psychologicznej (85% wskazań). Opiekunowie pieczy zastępczej doświadczają dużego obciążenia emocjonalnego, potrzebują wsparcia umożliwiającego rozwijanie kompetencji w pracy z dzieckiem, które doświadczyło trudnych sytuacji życiowych, w tym traum. Ponadto odczuwają brak dostępności specjalistów lub długoterminowej terapii. Równie istotna – na poziomie 70% wskazań jest pomoc finansowa. Zwykle koszty związane z utrzymaniem dziecka są wysokie, a opiekunowie mogą mieć trudności z pokryciem wydatków związanych z opieką, zdrowiem, edukacją, terapiami czy zajęciami dodatkowymi. Niemali połowa ankietowanych (45%) wskazała, iż należałoby pomóc rodzicom zastępczym w załatwianiu spraw administracyjnych. Rodzice zastępczy, a w szczególności, kiedy rodziną zastępczą ustanowiona zostaje babcia lub dziadek dziecka, mają trudności w poruszaniu się po systemie prawnym i administracyjnym.

Opiekunowie w rodzinnej pieczy zastępczej są przeciążeni emocjonalnie, niedofinansowani i obarczeni dużą ilością spraw formalnych i administracyjnych. System wspiera ich fragmentarycznie, a nie całościowo, przez co osoby mniej zaradne lub z mniejszym doświadczeniem w zakresie sprawowania opieki nad dzieckiem, mogą czuć się zagubieni i przemęczeni wielością zadań, jakie przed nimi stoją.

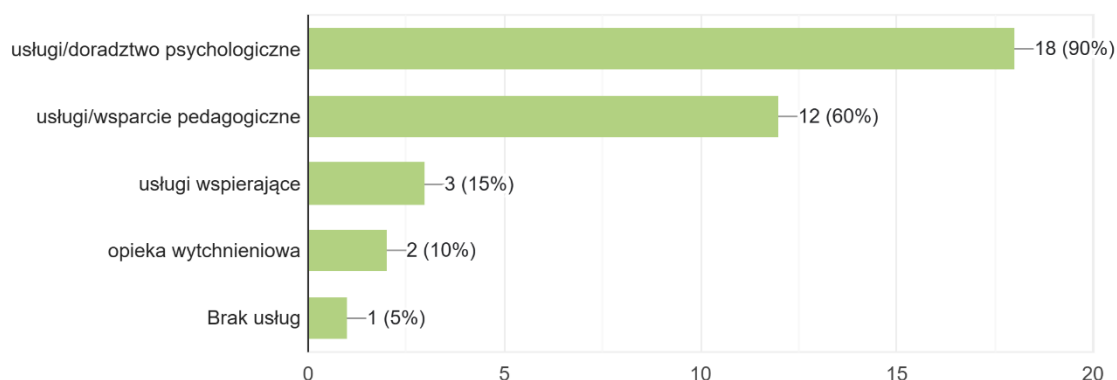
W obliczu tych wyzwań, organizatorzy pieczy zastępczej oferują dla rodziców zastępczych superwizję jako narzędzie wspierające. Wszyscy respondenci wskazali, iż mają taką formę wsparcia w ofercie placówki, którą reprezentują. Odrębną kwestią pozostaje fakt chęci do korzystania z superwizji wśród rodziców zastępczych. Według respondentów powodów niechęci do korzystania z tych indywidualnych spotkań jest wiele, jednym z nich jest na pewno trudność ze zorganizowaniem opieki nad dziećmi w czasie kiedy rodzic miałby korzystać z superwizji.

Inną formą pomocy dedykowaną rodzicom zastępczym są grupy wsparcia. 3/4 respondentów odpowiedziało, iż w placówkach, które reprezentują takie grupy wsparcia funkcjonują i regularnie korzystają z nich niektórzy rodzice zastępczy.

Rodziny zastępcze, zgodnie z Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, mają prawo do szeregu świadczeń finansowych wspierających ich w realizacji zadań opiekuńczo – wychowawczych. Jedną z form pomocy jest comiesięczne świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka, które stanowi podstawę finansowania pieczy. Ustawodawca przewidział także dodatkowe wsparcie dla dzieci z niepełnosprawnościami, co pozwala lepiej odpowiadać na zwiększone potrzeby tej grupy wychowanków. Rodziny mogą otrzymać także dofinansowanie wypoczynku dziecka, a w sytuacjach wymagających natychmiastowej reakcji specjalne środki na pokrycie niezbędnych kosztów przy przyjęciu dziecka oraz na wydatki wynikające ze zdarzeń losowych. System obejmuje również pomoc w zakresie utrzymania odpowiednich warunków mieszkaniowych poprzez partycypowanie w kosztach użytkowania lokalu oraz dofinansowanie remontu raz w roku. W przypadku rodzin zawodowych oraz prowadzących rodzinny dom dziecka przewidziano dodatkowo miesięczne wynagrodzenie. Celem wypłaty tego świadczenia jest podkreślenie profesjonalnego charakteru pełnionej funkcji (Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U.2025.49t.j., art. 80-85). Taki katalog świadczeń ma na celu zapewnienie stabilności finansowej rodzin zastępczych oraz zagwarantowanie wychowankom odpowiednich warunków do życia i rozwoju.

Dodatkową formą wsparcia rodzin zastępczych są usługi społeczne realizowane w powiatach na podstawie przeprowadzonej lokalnej diagnozy społecznej.

Wykres 10. Usługi społeczne oferowane rodzinom zastępczym (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Niemalże wszyscy respondenci (90%) wskazali, iż na ich terenie dostępna jest usługa w postaci doradztwa psychologicznego. To zdecydowanie najczęściej wskazywana forma wsparcia, dostępność wsparcia psychologicznego jest stosunkowo dobra, a instytucje pieczy zastępczej najczęściej oferują tę formę pomocy. Jest to zgodne z wysokim zapotrzebowaniem na pomoc psychologiczną. Warto jednak zwrócić uwagę, że wysoka dostępność nie zawsze oznacza wysoką jakość lub wystarczającą intensywność wsparcia.

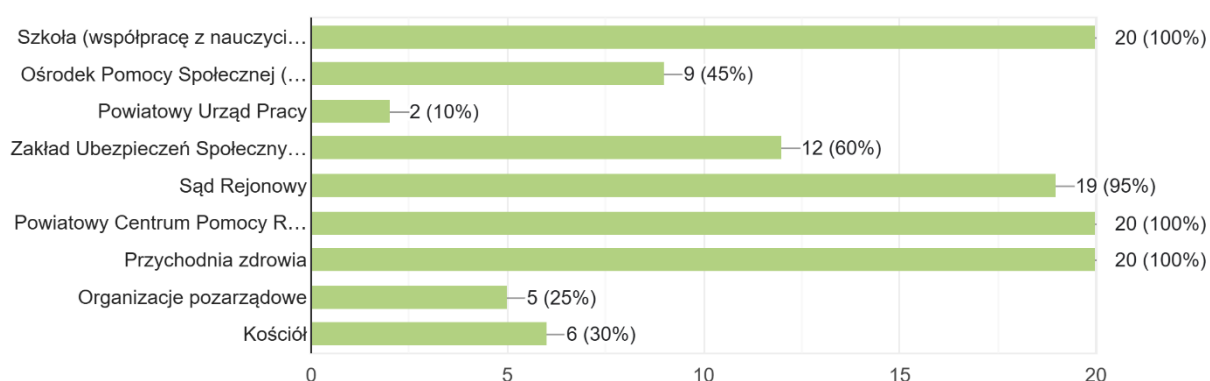
Drugą pod kątem dostępności usługą jest wsparcie pedagogiczne. 60% ankietowanych wskazało na ten rodzaj wsparcia jako dostępny w powiecie, który reprezentują.

Wsparcie pedagogiczne a więc między innymi konsultacje w zakresie edukacji, pomoc w trudnościach szkolnych, jest szeroko dostępne i odpowiada potrzebom dzieci w pieczy, które borykają się z trudnościami szkolnymi czy zaległościami.

Dużo mniejszą dostępność mają usługi wspierające (15% respondentów wskazało ich realizację) oraz opieka wytchnieniowa (10% badanych). Oferta na tego typu usługi jest uboga i niewystarczająca. Są to niezwykle ważne i potrzebne rodzicom zastępczym usługi, ponieważ przy długoterminowym obciążeniu pozwala zapobiegać wypaleniu.

Równie istotną formą wsparcia dla rodziców zastępczych jest współpraca z instytucjami i podmiotami, które mają znaczący wpływ na sposób funkcjonowania dzieci, ale też na realizacji zadań przypisanych do roli rodzica zastępczego.

Wykres 11. Instytucje i organizacje z jakimi zazwyczaj współpracują rodziny zastępcze (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Co do zasady rodzice zastępczy najściślej współpracują ze szkołą, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i ośrodkiem zdrowia. Te trzy instytucje wskazali wszyscy respondenci. Równie istotną rolę spełnia współpraca z sądem rejonowym – 95% wskazań. Najrzadziej

rodziny zastępcze współpracują z kościołem (30% wskazań), organizacjami pozarządowymi (25% wskazań) i urzędem pracy (10% respondentów).

Tworzenie swoistej sieci wsparcia, daje zaplecze instytucjonalne gotowe do wspierania, pomagania i wyjaśniania kwestii problemowych i trudnych. Ponadto instytucje te są przestrzenią, gdzie rodziny zastępcze mogą liczyć na profesjonalne wsparcie i zrozumienie złożoności swojej sytuacji.

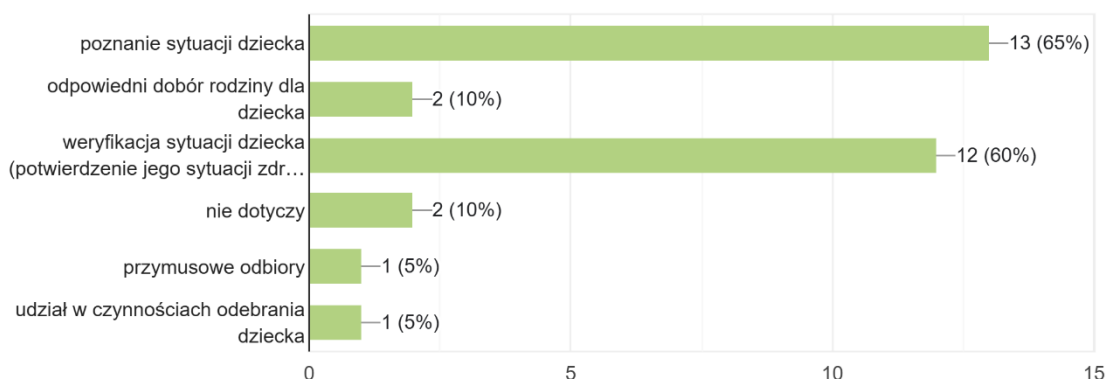
Rodzinna piecza zastępcza funkcjonuje w warunkach szerokiego wsparcia formalnego, finansowego, specjalistycznego i szkoleniowego, jednak nadal występują zauważalne braki w zakresie wiedzy o dziecku wśród rodziców zastępczych, dostępności specjalistów oraz wsparcia psychologicznego.

Instytucjonalna piecza zastępcza – zakres wsparcia

Przeprowadzone badanie ukazuje złożoną sytuację instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz różnorodne potrzeby zarówno wychowanków, jak i kadry pracującej w placówkach.

Pierwszą kwestią, do której odnieśli się respondenci w kontekście instytucjonalnej pieczy zastępczej, była współpraca z sądem i kuratorem sądowym. 95% ankietowanych potwierdziło współpracę z sądem a 90% z kuratorem. Współpraca ta ma charakter informacyjny.

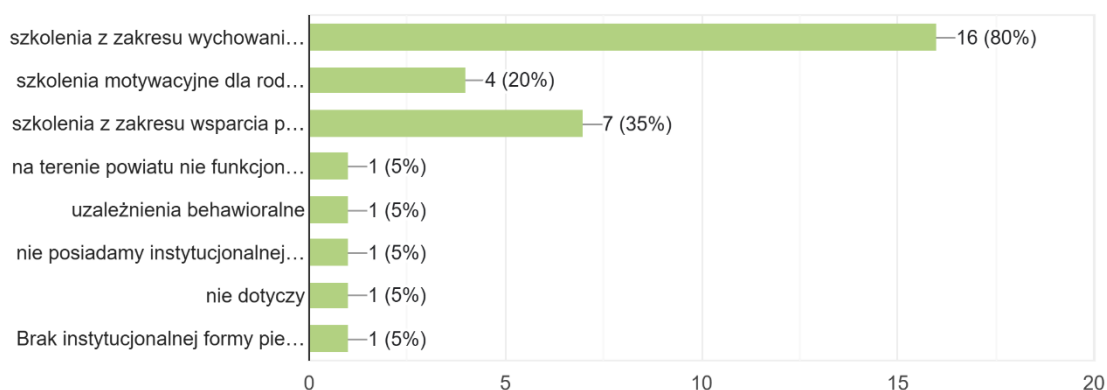
Wykres 12. Zakres współpracy pracowników z instytucjonalnych form pieczy zastępczej w sądem (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Kluczowymi obszarami informacyjnymi, które wynikają z tej współpracy z sądem jest poznanie sytuacji dziecka, odpowiedzi takiej udzieliło 65 % respondentów. Na weryfikację tej sytuacji pod kątem: zdrowotnym, wychowawczym, społecznym i tym związanym z funkcjonowaniem dziecka wskazało odpowiednio 60 % respondentów.

Kolejną kwestią poddaną analizie była tematyka realizowanych dla organizatorów i wychowawców w instytucjonalnej pieczy zastępczej szkoleń.

Wykres 13. Szkolenia realizowane dla opiekunów w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Jak wskazują odpowiedzi respondentów, głównym i właściwie kluczowym obszarem objętym szkoleniami jest tematyka wychowawcza, związana z funkcjonowaniem, edukowaniem dzieci. Odpowiedziało tak 80% respondentów. Tylko co trzecia osoba (35%) powiedziała, że realizowane są dla wychowawców szkolenia z zakresu wsparcia psychologicznego.

Oczekiwania szkoleniowe są duże szersze i niezwykle potrzebne. Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość społeczna obliuguje do stałego zdobywania i aktualizowania wiedzy. Dla pracowników to niezwykle cenne, by mogli się szkolić, a w efekcie dzięki zdobytej wiedzy, wspierać dzieci pozostające pod ich opieką i praktyką wychowawczą.

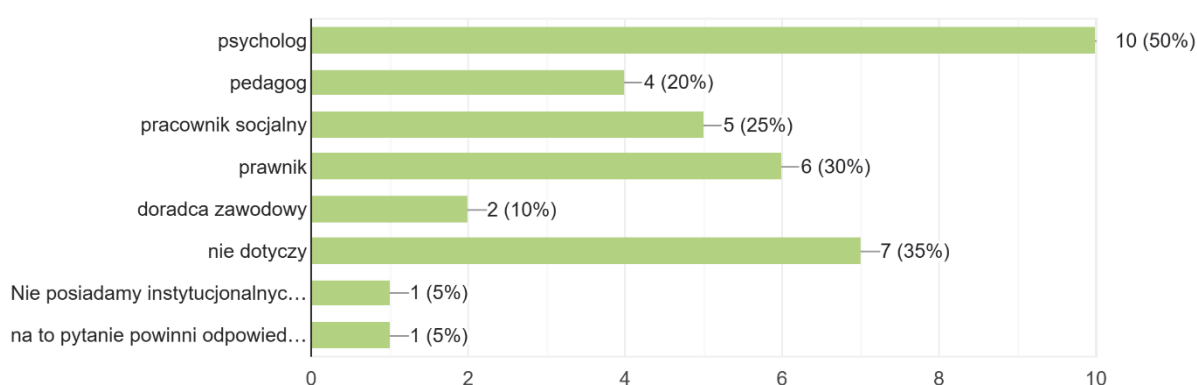
Śród tematów szkoleń ankietowani wskazali, iż wartościowe i potrzebne byłyby szkolenia obejmujące:

1. Tematykę FAS,
2. Pracę z dzieckiem z zaburzonymi więziami,
3. Pracę z dzieckiem trudnym z uwagi na specjalne potrzeby,
4. Pracę z dzieckiem i rodziną biologiczną,
5. Pomoc dziecku z zaburzeniami psychicznymi,
6. Pomoc dziecku uzależnionemu
7. Wypalenie zawodowe pracowników instytucji
8. Autorytet wychowawcy a budowanie pozytywnych relacji z wychowankiem

Zaproponowane przez ankietowanych tematy szkoleń wskazują, iż pracownicy wyraźnie potrzebują pogłębienia kompetencji dotyczących funkcjonowania dziecka z różnymi formami zaburzeń oraz pracy terapeutyczno – wychowawczej. Niezwykle cenną są wskazania dotyczące samej osoby wychowawcy – wskazywać to może na deficyt dostępnych narzędzi budowania autorytetu i efektywnej relacji, zwłaszcza w pracy z dziećmi po traumach i z zaburzeniami zachowania. Ponadto praca z dziećmi w tak różnym stopniu obciążonymi różnymi doświadczeniami życiowymi, może przyczyniać się do wypalenia zawodowego, dlatego istotna staje się potrzeba wsparcia w zakresie dobrostanu własnego wychowawców. Cenne jest również to, że wskazane tematy nie dotyczą kwestii formalnych czy proceduralnych, ale praktyki i relacji. Oznacza to, iż realne problemy wynikają z codziennej pracy, a nie z braku wiedzy administracyjnej osób pracujących w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.

Wsparcie specjalistyczne dedykowane dzieciom, które przebywają w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej, a z którego mogą korzystać dzięki zaangażowaniu pracowników z tych placówek, to kolejne analizowane zagadnienie. Ankietowani stwierdzili, iż niewiele ponad połowa pracowników (55%) korzysta ze wsparcia specjalistów. Katalog dostępnych dla nich specjalistów jest szeroki.

Wykres 14. Wsparcie specjalistyczne dla opiekunów w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Ankietowani wskazali, iż najbardziej popularnym specjalistą w instytucjach, którego wsparcie jest kluczowe dla prawidłowego funkcjonowania wychowanka jest psycholog. Odpowiedziało tak 50% respondentów. Ważnym wsparciem jest też wsparcie prawne (30% wskazań) i pomoc pracownika socjalnego (25% wskazań) oraz pedagoga. Co piąty ankietowany udzielił takiej odpowiedzi. Liczną grupę stanowią osoby, których ta kwestia nie

dotyczy (40 %), co wskazywać może na fakt, iż na terenie powiatów nie ma instytucjonalnych form pieczy zastępczej lub to wsparcie nie jest dostępne.

Wyniki podkreślają duże znaczenie interdyscyplinarnego wsparcia, szczególnie psychologicznego i prawnego w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. Jest to zgodne z rosnącą liczbą dzieci i młodzieży z zaburzeniami emocjonalnymi, traumą oraz trudnościami adaptacyjnymi. Ponadto popularność wsparcia prawnego pokazuje znaczenie regulacji prawnych, procedur oraz konieczność sprawnego poruszania się w systemie opieki i sądownictwa oraz orzecznictwa i praw dziecka w tym zakresie. Jednocześnie liczna grupa respondentów, których ta kwestia nie dotyczy, wskazuje na niedostateczną dostępność specjalistów w niektórych regionach.

Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i nawarstwianie się problemów wychowawczych, opiekuńczych i społecznych wskazuje, iż należy stale aktualizować ofertę specjalistów dostępnych dla pracowników instytucjonalnych form pieczy zastępczej. Niespełna połowa ankietowanych (40%), odpowiedziała, że pracownicy instytucjonalnej pieczy zastępczej zgłaszają potrzebę, by rozszerzyć, zmienić, uzupełnić katalog dostępnych dla nich specjalistów.

Respondenci wymienili grupę specjalistów, których obecność lub dostępność uznają za ważną w pracy z dziećmi i młodzieżą. Są to:

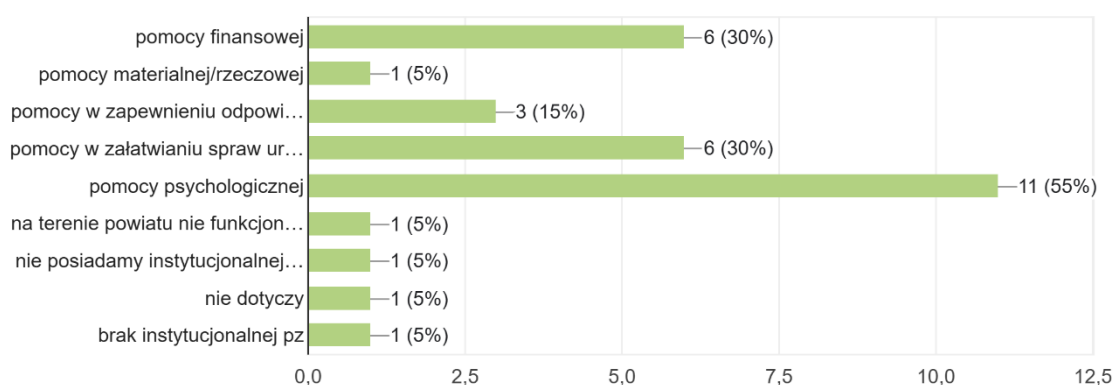
1. Psychoterapeuta,
2. Psychotraumatolog,
3. Psychiatra, psychiatra dziecięcy,
4. Socjoterapeuta,
5. Neurolog,
6. Okulista,
7. Specjalista z zakresu superwizji i terapii coachingowej

Lista wskazań ukazuje, że respondenci widzą potrzebę kompleksowego i interdyscyplinarnego wsparcia – zarówno psychologicznego, terapeutycznego, jak i medycznego. Obecność specjalistów takich jak psychoterapeuta, psychotraumatolog czy psychiatra dziecięcy jest spójna z rosnącymi problemami psychicznymi dzieci umieszczanymi w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej pieczy oraz dużą częstością doświadczeń traumatycznych. Wskazania lekarzy specjalistów sugerują, że pracownicy dostrzegają również potrzebę podstawowej diagnostyki zdrowotnej, która w wielu instytucjach może być niewystarczająca. Ważnym wskazaniem jest wymienienie superwizora i coacha. Sygnalizuje

to bowiem, że personel również potrzebuje profesjonalnego wsparcia w radzeniu sobie z obciążeniem emocjonalnym oraz stresem.

Potrzeba wsparcia specjalistycznego jest powszechnie wskazywana, jednak to nie jedyna forma pomocy ważna dla pracowników instytucjonalnej pieczy zastępczej. W trakcie badania ustalono również, jakiej innych działań potrzebują najbardziej i najczęściej pracownicy prowadzący instytucjonalne formy pieczy zastępczej.

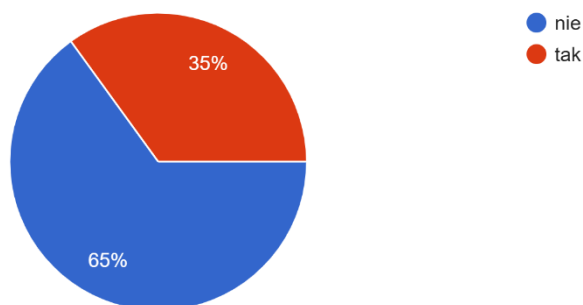
Wykres 15. Działania jakich najbardziej i najczęściej potrzebują pracownicy prowadzący instytucjonalne formy pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

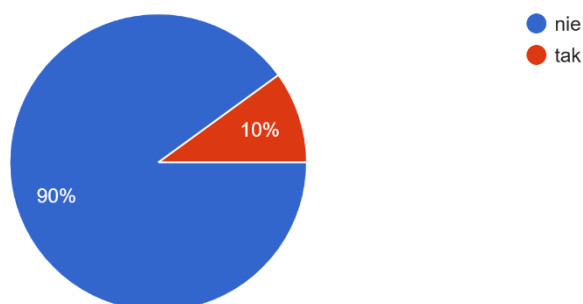
Priorytetową potrzebą nadal pozostaje wsparcie psychologiczne. Ponad połowa ankietowanych (55%) wskazuje, że wsparcie psychologiczne jest najważniejszym i najbardziej deficytowym obszarem w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Dostęp do psychologa istnieje, ale nie odpowiada w pełni na realne potrzeby wychowanków ani kadry. Co trzeci badany (30%) uważa, iż w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej potrzebne jest wsparcie finansowe oraz wsparcie w załatwianiu spraw urzędowych. Obie potrzeby mają charakter systemowy i praktyczny – wynikają z codziennych trudności towarzyszących funkcjonowaniu dziecka w pieczy zastępczej. Niewystarczające środki na zaspokojenie wszystkich kosztów funkcjonowania dziecka związane są z rosnącymi kosztami leczenia, terapii, edukacji i zajęć dodatkowych. Pomoc w sprawach urzędowych dotyczyć może zarówno procedur sądowych, ustaleń formalno-prawnych, kontaktu z urzędami i instytucjami, ale też dokumentacji oraz spraw administracyjnych dotyczących dziecka oraz jego rodziny. Te odpowiedzi wskazują, że kadra w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej i ich wychowankowie potrzebują wsparcia administracyjnego, aby nie obciążać tym wychowawców, którzy często muszą łączyć obowiązki opiekuńcze z zadaniami formalnymi.

Wsparcie dedykowane pracownikom instytucjonalnych form pieczy zastępczej wyraża się nie tylko we wsparciu specjalistycznym czy szkoleniach, ale też w superwizji i grupach wsparcia.

Wykres16 . Dostępność superwizji dla pracowników instytucjonalnych form pieczy zastępczej w województwie lubelskim (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Wykres17 . Dostępność grup wsparcia dla pracowników instytucjonalnych form pieczy zastępczej w województwie lubelskim (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Niestety, według 65% ankietowanych, superwizja nie jest dostępna dla pracowników instytucji organizujących działania opiekuńczo – wychowawcze dla dzieci. Ponadto 90% respondentów odpowiedziało, iż dla osób prowadzących instytucjonalne formy pieczy zastępczej nie są organizowane na terenie powiatu grupy wsparcia.

Superwizja, stanowiąca kluczowy element profilaktyki wypalenia zawodowego oraz wsparcia w pracy z trudnymi przypadkami, jest wciąż rzadkością w systemie instytucjonalnej pieczy zastępczej. Brak systematycznej superwizji może pogłębiać: przeciążenie emocjonalne pracowników, ryzyko błędów merytorycznych, trudności w pracy z dziećmi po traumach czy obniżenie jakości opieki. Wynik ten może stanowić o konieczności wdrożenia rozwiązań

systemowych, dotyczących dostępności superwizji dla pracowników instytucjonalnych form pieczy zastępczej.

Brak grup wsparcia dla pracowników instytucji zajmujących się organizacją pieczy zastępczej często pozostawia ich bez możliwości: wymiany doświadczeń, uzyskania wsparcia emocjonalnego, konsultacji trudnych przypadków czy dzielenia się dobrymi praktykami.

Dane te mogą stanowić ważny argument w zakresie poszerzenia oferty wsparcia dla pracowników i kadry zarządzającej instytucjonalną pieczę zastępczą.

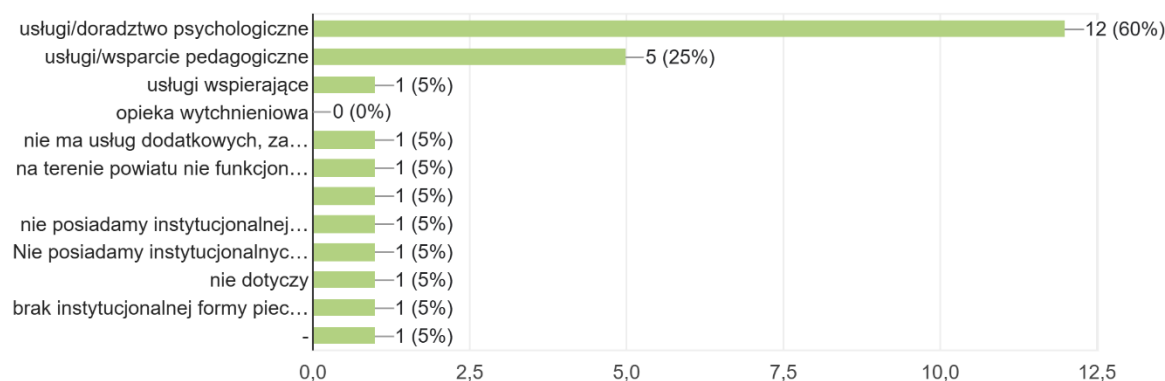
Niezwykle istotną formą wsparcia dla instytucjonalnych form pieczy zastępczej jest wsparcie finansowe. Wszyscy respondenci odpowiedzieli, że instytucje korzystają ze wszystkich świadczeń wynikających z zapisów Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Placówka opiekuńczo-wychowawcza otrzymuje dwa główne rodzaje wsparcia finansowego: środki na utrzymanie dzieci oraz środki na bieżące funkcjonowanie placówki. Finansowanie na utrzymanie dziecka obejmuje zaspokojenie wszystkich jego podstawowych potrzeb (wyżywienia, odzieży i higieny), poprzez edukację, zajęcia kulturalne i rekreacyjne, po koszty przejazdów czy wypoczynku. Zagwarantowane są też środki dla dzieci z niepełnosprawnościami oraz jednorazowe wydatki związane z przyjęciem dziecka lub wystąpieniem zdarzeń losowych. Druga grupa środków dotyczy utrzymania placówki jako domu funkcjonującego na co dzień. Obejmuje koszty lokalu, mediów, usług telekomunikacyjnych, napraw, remontów, zakupu niezbędnego wyposażenia oraz zapewnienia dostępu do świadczeń zdrowotnych i wsparcia edukacyjnego, w tym wyrównywania opóźnień w nauce (Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U.2025.49 t.j., art. 114-120).

Taki system finansowania ma zapewnić dobre warunki życia dzieciom, i stabilne, bezpieczne funkcjonowanie instytucji.

Wartym wspomnienia jest fakt, iż instytucje mogą liczyć również na wsparcie finansowe oraz rzeczowe darczyńców i ofiarodawców. Nie są to regularne sytuacje, jednak respondenci zwrócili uwagę również na taką formę wsparcia instytucjonalnych form pieczy zastępczej.

Ankietowani pytani byli również o rodzaje usług społecznych dostępnych dla osób prowadzących instytucjonalne formy pieczy zastępczej.

Wykres 18. Rodzaje usług społecznych dostępnych dla osób prowadzących instytucjonalne formy pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

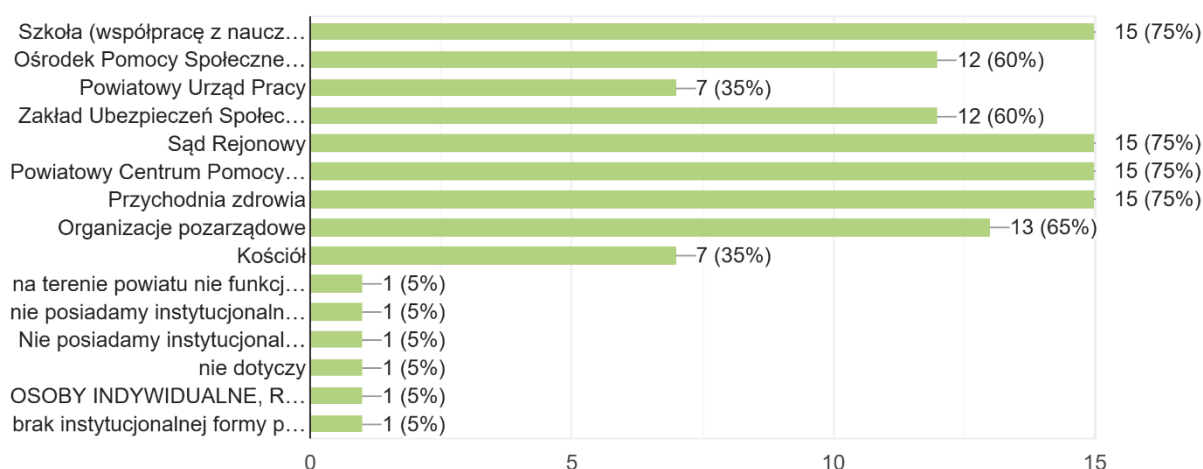

Wynik tej analizy ukazuje, iż niezmiennie wszystkie działania z udziałem psychologów są priorytetem - 60% respondentów wskazało na usługi i doradztwo psychologiczne. Co czwarty badany wskazał usługi i doradztwo pedagogiczne.

Taki rozkład wyników po raz kolejny potwierdza jak bardzo ważne i potrzebne są takie konsultacje. Ponadto fakt, iż ten rodzaj wsparcia tak często jest wskazywany przez respondentów dowodzić może, że cały czas potrzeby w tym zakresie przewyższają proponowane wsparcie.

Ostatnim analizowanym w tym obszarze zagadnieniem była współpraca z instytucjami i organizacjami jaką prowadzą pracownicy instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 19. Współpraca z instytucjami i organizacjami jaką prowadzą pracownicy instytucjonalnej pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

3/4 respondentów wskazało, iż pracownicy instytucjonalnej pieczy zastępczej najczęściej współpracują z: szkołą, sądem, powiatowym centrum pomocy rodzinie, przychodnią. Ważnym

partnerem są również organizacje pozarządowe (65% wskazań) oraz ośrodki pomocy społecznej i Zakład Ubezpieczeń Społecznych (po 60% udzielonych odpowiedzi).

Taki stan rzeczy odzwierciedla znaczenie współdziałania w przestrzeni edukacyjnej, zdrowotnej i bezpieczeństwa dziecka oraz koordynacji działań administracyjnych i socjalnych. Wskazuje też na wartość współpracy z sektorem NGO i jego roli w odpowiadaniu na potrzeby podopiecznych z placówek.

Oto kilka wypowiedzi respondentów odnoszących się do kwestii wsparcia:

„Mamy dobrą sytuację, bo jesteśmy jedynym organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej, który nie jest ośrodkiem interwencji kryzysowej. To jedyne takie rozwiązanie w kraju. Dzięki temu mamy duży pakiet pomocowy w ramach ośrodka interwencji kryzysowej i obejmujemy nim również rodziny zastępcze. Mamy pomoc terapeutyczną, psychologiczną, pedagogiczną i socjalną. To pełna oferta wsparcia. Gdy pojawia się istotny problem, który przekracza możliwości koordynatora i rodziny, zgłaszają to i wtedy psycholog natychmiast obejmuje rodzinę wsparciem. Jeśli potrzeba, mamy kontakt interwencyjny a także terapeutyczny, bo część dzieci wymaga terapii. W większości miejsc nie ma takiej możliwości, a my mamy psychotraumatologa, który może od razu podjąć pracę z dziećmi po traumie. Wiele dzieci wymaga długiej terapii, na którą normalnie trzeba by czekać miesiącami albo której rodziny nie byłoby w stanie sfinansować. My obejmujemy dzieci wsparciem terapeutycznym od razu. Mamy pełną ofertę pomocową: psycholog, pedagog, prawnik, praca socjalna. Jako ośrodek interwencji kryzysowej mamy podpisane umowy z dwoma centrami zdrowia psychicznego, dzięki czemu nasi klienci korzystają z pomocy psychiatrycznej bez kolejki. Jeśli potrzebujemy szybkiej diagnozy psychiatrycznej, możemy ją uzyskać znacznie szybciej. To daje dodatkową przestrzeń i bieżący dostęp do wsparcia. Ponieważ usługi ośrodka interwencji kryzysowej są dla mieszkańców powiatu, rodziny zastępcze mają takie samo prawo do wsparcia jak każdy inny mieszkaniec” (Przedstawiciel OIK, Świdnik).

„Organizowane są grupy wsparcia, ale problemem jest to, że część rodzin nie chce uczestniczyć, albo nie mają z kim zostawić dzieci, albo nie chcą wracać do trudnych tematów. Jedna z instytucji wprowadziła grupy online, co zwiększyło dostępność, choć później liczba chętnych spadła” (Uczestnik badania fokusowego).

„Osoby prowadzące rodzinne formy pieczy zastępczej mają dostęp do grup wsparcia, superwizji, szkoleń oraz udziału w projektach rozwojowych. Osoby prowadzące instytucjonalne formy pieczy zastępczej mogą korzystać ze szkoleń, superwizji oraz uczestniczyć w projektach wspierających ich kompetencje. Rodziny zastępcze zgłaszające trudności mogą liczyć na pomoc i wsparcie, w tym na stały kontakt z koordynatorem rodzinnej

pieczy zastępczej oraz pomoc w uzyskaniu dostępu do specjalistów. Na terenie powiatu funkcjonują grupy wsparcia zarówno dla osób prowadzących rodzinne, jak i instytucjonalne formy pieczy zastępczej” (**Przedstawiciel PCPR, Kraśnik**).

„Jednym z pomysłów jest szersza promocja rodzin pomocowych, ich rola jest bardzo potrzebna, a rzadko się o nich mówi. Rodziny pomocowe są ogromnym wsparciem przy dużej liczbie dzieci, mogą odciążyć opiekunów, pomóc w codziennych obowiązkach. Trudność polega na tym, że wiele rodzin zastępczych jest zamkniętych, niechętnych do wpuszczania osób z zewnątrz. Mimo to są przykłady rodzin zaprzyjaźnionych, które później same stawały się rodzinami zastępczymi. Rodziny zastępcze najlepiej rozumieją inne rodziny zastępcze, „ciągną ten sam wózek”, wiedzą, że dzieci często mają deficyty i zaburzenia” (**Uczestnik badania fokusowego**).

„W kierowanym przeze mnie wydziale pracują pedagodzy i psychologzy, którzy udzielają rodzinom specjalistycznych porad. W razie potrzeby kierujemy również do innych instytucji pomocowych. Systematycznie realizujemy projekty wspierające rodziny zastępcze.

Zakończyliśmy projekt dotyczący wsparcia dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, w ramach którego rodzinom użyczono sprzęt komputerowy niezbędny do nauki zdalnej, a także przekazano środki ochrony osobistej, takie jak maseczki i płyny do dezynfekcji. Projekt obejmował również doposażenie rodzin, m.in. w telewizory, lodówki czy meble dla dzieci. Sprzęt pozostał w rodzinach po zakończeniu projektu. W ramach obecnie realizowanego projektu „Rodzina zastępcza – szansa dla dziecka” uruchomiono grupy wsparcia. Funkcjonują trzy grupy, odpowiadające typom rodzin zastępczych: zawodowych, niezawodowych oraz spokrewnionych. Myślę, że istnieją potrzeby, których nie jesteśmy w stanie samodzielnie zaspokoić. Przykładowo, dzieci z rodzin zastępczych często mają różnego rodzaju deficyty, przede wszystkim zdrowotne. Bardzo potrzebny byłby lepszy dostęp do specjalistów. Rodziny zastępcze podkreślają, że czas oczekiwania na wizyty jest długi – tak jak dla wszystkich, ale w ich przypadku potrzeby bywają pilne. Ponadto placówki opiekuńczo-wychowawcze oferują liczne zajęcia, często kosztowne, takie jak hipoterapia czy aktywności sportowe.” (**Przedstawiciel MOPR, Lublin**).

„W niektórych miejscach udało się pozyskać projekty zapewniające dzieciom korepetycje. Przy dużej liczbie dzieci trudno jest odpowiednio zabezpieczyć potrzeby edukacyjne każdego” (**Uczestnik badania fokusowego**).

„Osoby prowadzące różne formy pieczy zastępczej mogą korzystać grup wsparcia, superwizji, szkoleń. Rodziny zastępcze, które zgłaszają trudności mogą liczyć na pomoc i wsparcie, w tym na stały kontakt z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz pomoc w uzyskaniu

dostępu do specjalistów. Czasem nawet jest tak, że nie zgłaszają, że im trudno, ale my to wiem jako pracownicy, bo my naprawdę jesteśmy bardzo blisko naszych rodzin zastępczych. Ponadto to jest małe środowisko, tu się nie da być zupełnie anonimowym. Zawsze pomagamy i wspieramy nasze rodziny zastępcze” (Przedstawiciel PCPR, Opole Lubelskie).

„Podczas wspierania rodziców zastępczych istotne znaczenie powinny mieć placówki wsparcia dziennego. To doskonałe miejsca, takie gdzie dzieci mogą spędzać czas po szkole, odrobić lekcje, zjeść coś ciepłego i dostać pomoc od dorosłych, jeśli mają jakieś problemy. To trochę jak świetlica, tylko bardziej „na poważnie”, bo pracują tam osoby, które umieją wspierać dzieci z trudnych sytuacji rodzinnych. Dzieci mogą tam bezpiecznie pobyć, porozmawiać, pójść na zajęcia, odetchnąć od domowych kłopotów. Rodzice też mogą liczyć na pomoc, jeśli jej potrzebują. Ponadto mogą spotkać się z rówieśnikami z różnych środowisk i doświadczyć, że życie może wyglądać inaczej” (Uczestnik badania fokusowego).

„Każda rodzina zastępcza już na starcie otrzymuje od nas pełne wsparcie. Jest to pomoc specjalistów (koordynatorów, psychologów, pedagogów, prawników) jak i pomoc finansowa. Staramy się dawać naszym rodzinom poczucie bezpieczeństwa i zaufanie, że mogą się do nas zwrócić z każdym tematem, zwłaszcza na początku, kiedy podejmują pierwsze kroki w temacie rodzicielstwa zastępczego i wiele spraw może być dla nich obca, nie do końca zrozumiała. Uważam, że mamy bardzo dobry kontakt z naszymi rodzinami, są to osoby, które współpracują z nami od wielu lat i ciągle z nami są” (Przedstawiciel PCPR, Łęczna).

Podsumowując można stwierdzić, iż zarówno osoby prowadzące rodzinne formy pieczy zastępczej jak i pracownicy instytucjonalnych form pieczy zastępczej, mogą liczyć na szeroki zakres wszechstronnego i wielokierunkowego wsparcia.

Potrzeba rozszerzenia zakresu wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego jest obecnie priorytetem. Analizowane wyniki wskazują na rosnące zapotrzebowanie na tego typu specjalistów, co również znajduje swoje odzwierciedlenie w ogólnopolskiej Mapie Zasobów Zdrowotnych przygotowanej przez Ministerstwo Zdrowia, gdzie zwrócono uwagę iż w poradniach psychiatrycznych i psychologicznych dla dzieci najczęściej udzielaną formą pomocy były porady psychologiczne, które stanowiły 34,2% wszystkich świadczeń. Kolejne miejsca zajmowały: psychoterapia indywidualna (21,2%), wizyty lub porady domowe/środowiskowe (14,7%) oraz porady lekarskie (14,4%). Struktura ta znacząco odbiega od sytuacji z 2019 roku, kiedy to zdecydowanie dominowały porady lekarskie, stanowiące aż 62,4% świadczeń. Czas oczekiwania na wizytę w poradniach zdrowia psychicznego dla dzieci (w ujęciu ogólnopolskim) był wyraźnie dłuższy niż w poradniach dla dorosłych. Średni czas oczekiwania wynosił 81 dni w styczniu, 95 dni w czerwcu oraz 98 dni w grudniu. Dane te

potwierdzają istotną dysproporcję w dostępności opieki psychiatrycznej między dziećmi a osobami dorosłymi. Alarmujący w tym zakresie jest również fakt, iż na 100 tys ludności do 18 roku życia w województwie lubelskim, przypada 4 lekarzy specjalistów psychiatrów dziecięcych (Mapa Zasobów Medycznych, [akt.pdf](#), str.283-290, dostęp z dnia 07.12.2025r., godz. 13.00)

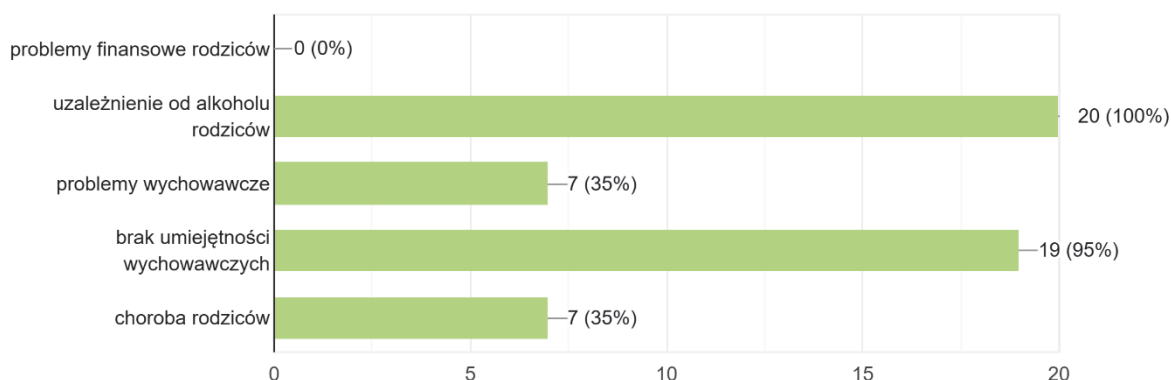
Jednak w związku z tak dynamicznie zmieniającą się sytuacją społeczną, problemami z jakimi dzieci trafiają do pieczy zastępczej oraz trudnościami z jakimi borykają się opiekunowie dzieci umieszczonych w środowisku zastępczym, działania pomocowe winny być stale monitorowane a ich oferta aktualizowana i realizowana tak, by zadbać o dobrostan rodziców i opiekunów, by ci w konsekwencji mogli w odpowiedzialny sposób zatroszczyć się o jasność życia dzieci. Obserwowane zjawiska wskazują na konieczność zwiększenia dostępności specjalistów (psychologów, psychoterapeutów, psychiatrów dziecięcych), rozwoju środowiskowych form pomocy oraz poprawy organizacji świadczeń, by czas oczekiwania był krótszy a opracowana oferta wsparcia lepiej odpowiadała na potrzeby dzieci i młodzieży.

4. Sytuacja życiowa (powody umieszczenia w pieczy zastępczej) dzieci oczekujących na miejsce w rodzinnej/instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jest jedną z najbardziej znaczących ingerencji państwa w życie rodziny i następuje wyłącznie w sytuacjach, gdy zagrożone jest dobro lub bezpieczeństwo małoletniego. Decyzja o czasowym odseparowaniu dziecka od rodziców biologicznych stanowi ostateczność, podejmowaną po wyczerpaniu dostępnych form wsparcia i działań profilaktycznych. Analiza powodów kierowania dzieci do pieczy zastępczej odsłania złożoność problemów, z jakimi borykają się współczesne rodziny. Powody umieszczania dzieci w pieczy zastępczej mogą być bardzo różne. Wiele czynników wpływa na zdolności do wypełniania zadań wpisanych w rolę społeczną rodzica biologicznego.

Respondenci odnosząc się do tych powodów wskazywali sytuacje, które zdają się być kluczowymi w tym aspekcie.

Wykres 20. Powody umieszczania dzieci w pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Dane pokazują, że najczęstszymi przyczynami umieszczania dzieci w pieczy zastępczej są poważne problemy opiekuńczo-wychowawcze związane z funkcjonowaniem rodziców. Wszystkie osoby badane wskazały uzależnienie od alkoholu rodziców jako kluczowy powód, a niemal wszyscy (95%) brak umiejętności wychowawczych. Dużo rzadziej wskazywano problemy wychowawcze z dzieckiem (35% wskazań) czy chorobę rodziców (35% wskazań). Co istotne, problemy finansowe nie zostały uznane za czynnik wpływający na konieczność umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

Jak wynika z zaprezentowanych danych to problemy rodziców stanowią główne źródło i powód umieszczania dzieci w pieczy zastępczej. Ich brak kompetencji czy możliwości i chęci wychowawczych jest skorelowany z uzależnieniem od alkoholu.

Potwierdzające wyniki badań ilościowych, wypowiedzi badanych:

„Najczęściej jest to problem alkoholowy w rodzinie. Jeśli dzieci są zabierane interwencyjnie – zwykle oboje rodzice nadużywają alkoholu, a sytuacja jest trwała. Drugim powodem jest niewydolność opiekuńczo – wychowawcza. Myślałam, że ten problem zmniejszy się dzięki asystentowi rodziny, ale nadal jest powszechny” (Przedstawiciel OIK, Świdnik).

„Najczęstszymi powodami umieszczania dzieci w pieczy zastępczej są niewydolność wychowawcza rodziców oraz problemy alkoholowe w rodzinach biologicznych” (Przedstawiciel PCPR, Kraśnik).

„Najczęściej dzieci trafiają do pieczy zastępczej z powodu: problemów alkoholowych rodziców biologicznych, bezradności opiekuńczo-wychowawczej, sieroctwa, wyjazdów rodziców biologicznych za granicę bez zapewnienia dziecku odpowiedniej opieki, porzucenia dziecka” (Przedstawiciel OPZiWR, Zamość).

„Niestety od kilku lat przyczyny pozostają te same, są to uzależnienia rodziców biologicznych, choć najczęściej alkohol, ale występują również uzależnienia od środków psychoaktywnych,

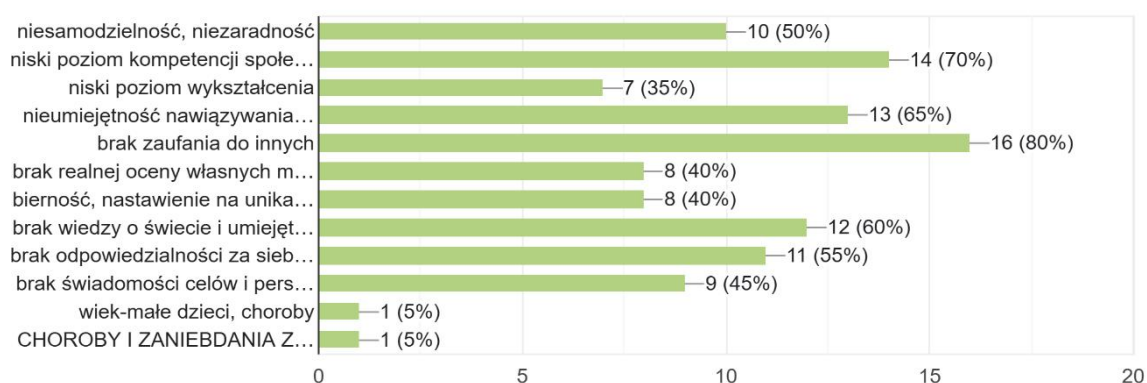
to przemoc oraz co istotne i mało komunikowane społecznie, nieporadność wychowawcza, zakorzeniona tak głęboko, że rodzice nie czują, iż wyrządzają swoim dzieciom wielką krzywdę” (**Przedstawiciel PCPR, Łęczna**).

„Te powody są od wielu lat niezmiennie – niewydolność wychowawcza spowodowana uzależnieniem od alkoholu rodziców, niepełnosprawnością intelektualną, niskimi kompetencjami wychowawczymi” (**Przedstawiciel PCPR, Opole Lubelskie**).

„Jeśli chodzi o powody umieszczania, podstawową przyczyną jest niewydolność opiekuńczo-wychowawcza. Złe warunki materialne nie są już podstawą do umieszczania dzieci w pieczy. Najczęściej chodzi o uzależnienia rodziców, przemoc lub poważne zaniedbania. Zdarza się też, że rodzice są niepełnosprawni intelektualnie i mimo wsparcia nie są w stanie zapewnić dzieciom właściwej opieki” (**Przedstawiciel MOPR, Lublin**).

Dzieci oczekujące na miejsce w pieczy zastępczej w wyniku trudnych warunków w jakich przyszło im dorastać i się wychowywać mierzą się z wieloma różnymi sytuacjami trudnymi i problematycznymi.

Wykres 21. Problemy dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Zdaniem 80% respondentów dzieci oczekujące na miejsce w pieczy zastępczej bardzo często są nieufne w stosunku do innych osób. Za pewnie wynika to z ich wcześniejszych doświadczeń. Ponadto jak wskazało 70% ankietowanych wykazują niski poziom kompetencji społecznych, a 65% potwierdza, iż dzieciom brakuje umiejętności do nawiązywania relacji społecznych. Generalnie dzieci są zaniedbane edukacyjnie – jak zauważa 60% ankietowanych – dzieciom brakuje wiedzy o świecie i umiejętności do jej zdobywania. Ponad połowa badanych (55%) zauważa, że dzieci nie potrafią lub nie chcą brać odpowiedzialności na siebie., a połowa respondentów zwróciła dodatkowo uwagę, że charakteryzuje ich

niesamodzielność i niezaradność. Liczna grupa osób biorących udział w badaniu (40%) wskazała na występujący u dzieci brak umiejętności realnej oceny własnych możliwości oraz bierność i unikanie porażki.

Oto wybranie wypowiedzi badanych:

„Dzieci trafiające do pieczy zastępczej często zmagają się z różnorodnymi trudnościami, w tym: problemami w nauce, zachowaniami agresywnymi, trudnościami w kontaktach społecznych, zaburzeniami emocjonalnymi, uzależnieniami lub ryzykiem uzależnień” (Przedstawiciel PCPR, Kraśnik).

„Dzieci umieszczane w pieczy zastępczej mają bardzo często deficyty w funkcjonowaniu poznawczym, emocjonalnym, społecznym. Są to dzieci zaniedbane, gdzie relacje w rodzinie są całkowicie zaburzone. Często występują u tych dzieci zaburzenia więzi, trudności w wypełnianiu ról społecznych. Jeśli chodzi natomiast o zdiagnozowane zaburzenia, to wydawałoby się, pomimo większej świadomości społecznej jest to FAS czyli alkoholowy zespół płodowy, związany ze spożywaniem przez matkę alkoholu w ciąży. FAS to niestety zaburzenie, które ciąży na dziecku przez całe jego życie (Przedstawiciel PCPR Łęczna).

„Dzieci umieszczane w pieczy mierzą się z wieloma trudnościami, w tym z problemami emocjonalnymi, niepełnosprawnością ruchową lub intelektualną, a także zaniedbaniami edukacyjnymi, zdrowotnymi i społecznymi” (Przedstawiciel PCPR, Puławy).

„Dzieci trafiające do pieczy zastępczej często zmagają się z: problemami emocjonalnymi, trudnościami adaptacyjnymi, brakami edukacyjnymi, trudnościami z przestrzeganiem zasad obowiązujących w rodzinie, problemami zdrowotnymi i psychicznymi. Dzieci trafiające do pieczy zastępczej zazwyczaj posiadają znaczące deficyty” (Przedstawiciel OPZiWR, Zamość).

Istotnym zagadnieniem, na które zwrócili uwagę respondenci podczas prowadzonych rozmów, był kontakt z rodzicem biologicznym. Podkreślano zarówno jego jakość, jak i znaczenie dla rozwoju dziecka, zwłaszcza w kontekście podtrzymywania więzi, budowania poczucia tożsamości. Wskazywano również, że kontakty te niekiedy wiążą się z pojawianiem się różnorodnych trudności, niekiedy wywołują regres wypracowanych dotychczas zmian w funkcjonowaniu dziecka. Choć naturalnie nie jest to reguła, bo są też rodzice biologiczni podejmujący współpracę na rzecz dobra dziecka.

Oto wybrane wypowiedzi:

„Kontakty z rodziną biologiczną są bardzo zróżnicowane. Niektóre rodziny współpracują dobrze, a kontakty odbywają się bez szkody dla dzieci, a czasem wręcz z korzyścią. Inne nie chcą współpracować lub utrudniają proces – wtedy również piecza zastępcza ma trudności. Kontakty mogą odbywać się w domach rodzin zastępczych, miejscach publicznych lub w ośrodku, pod nadzorem psychologa, pedagoga czy koordynatora. W placówkach również organizowane są spotkania. Jednak ogólnie uważam, że rodzin całkowicie niewspółpracujących jest mniej niż tych, które współpracują przynajmniej częściowo” **(Przedstawiciel MOPR, Lublin)**.

„Relacje rodzin zastępczych z rodzinami biologicznymi są zwykle trudne. Kontakty odbywają się głównie w Ośrodku Interwencji Kryzysowej. Często mają one negatywny wpływ na funkcjonowanie dzieci, powodując napięcie emocjonalne lub regres w zachowaniu” **(Przedstawiciel PCPR, Kraśnik)**.

„Rodziny zastępcze wspierają utrzymywanie kontaktów z rodziną biologiczną, o ile mają one pozytywny wpływ na funkcjonowanie dziecka **(Przedstawiciel OPZiWR, Zamość)**.

„Relacje z rodzicami biologicznymi są różne. Zazwyczaj są one trudne, zwłaszcza na początku drogi, zaraz po zabezpieczeniu dziecka. Tu wchodzi emocje, często minimalizowanie nieprawidłowych zachowań ze strony rodziców biologicznych, brak wglądu w siebie czy obwinianie za daną sytuację osób trzecich, w tym np. rodziny zastępczej. Są jednak sytuacje, że te relacje od początku są w porządku. Uważam jednak, że to nasza rola jako specjalistów, aby te relacje ułożyć, wyciszyć jakieś negatywne sytuacje, aby współpraca układała się z obu stron. Do tego przecież dążymy. Naszą rolą jest także to, aby te relacje nie miały negatywnego wpływu na funkcjonowanie dzieci. Przecież w jakimś konkretnym celu ich sytuacja zostaje zabezpieczana, nie po to, aby ponownie widziały nieprawidłowy obraz relacji międzyludzkich **(Przedstawiciel PCPR, Łęczna)**.

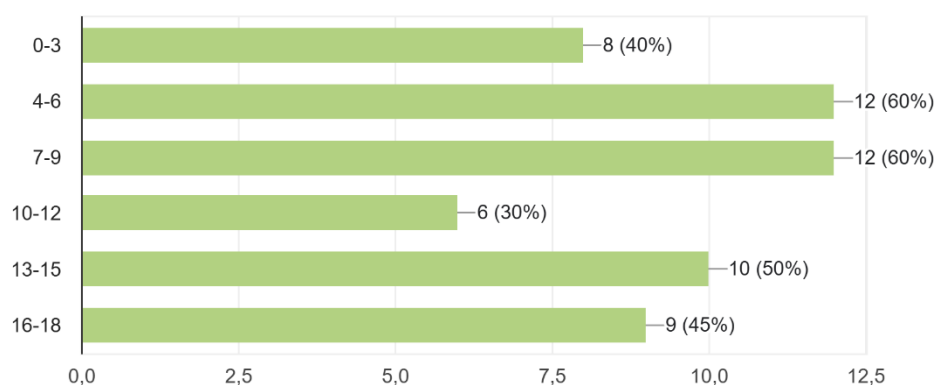
„Współpraca z rodziną biologiczną to temat rzeka. Zdarza się, że rodzice są wobec kuratorów agresywni, oskarżają ich, grożą mediami lub prokuraturą. Po czasie emocje jednak opadają i możliwa jest rozmowa o tym, co muszą zrobić, by poprawić sytuację. Otrzymują skierowania na warsztaty podnoszące kompetencje wychowawcze” **(Uczestnik badania fokusowego)**.

„Rodziny zastępcze często współpracują z rodzinami biologicznymi i umożliwiają im kontakt z dziećmi. Zdarzają się jednak sytuacje, w których kontakt ten, ze względu na dobro dziecka, jest niewskazany albo wymaga regulacji sądowej. Charakter tych relacji ma istotny wpływ na funkcjonowanie dzieci i ich dobrostan **(Przedstawiciel PCPR, Puławy)**.

Zebrane dane wskazują, że dzieci oczekujące na umieszczenie w pieczy zastępczej zmagają się z wielowymiarowymi trudnościami rozwojowymi i społecznymi. Wszystkie te trudności pokazują, że dzieci trafiające do pieczy zastępczej wymagają szerokiego wsparcia, zarówno emocjonalnego, jak i edukacyjnego oraz społecznego. Ponadto trudne relacje z rodzicami biologicznymi stanowią niekiedy przeszkodę, w realizowaniu działań rekompensacyjnych i naprawczych dla dziecka.

Wiek dzieci oczekujących na miejsce w pieczy zastępczej nie jest kluczowym czynnikiem warunkującym czas oczekiwania na realizację postanowienia sądu.

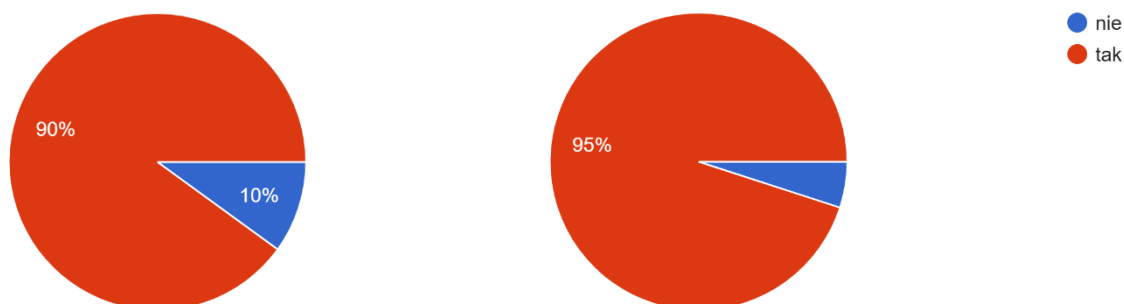
Wykres 22. Wiek dzieci oczekujących na realizację postanowienia sądu (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Jak wskazuje powyższe zestawienie, dzieci oczekujące na realizację postanowienia sądu o umieszczeniu w pieczy zastępczej reprezentują różne grupy wiekowe. Może to dowodzić temu, iż wiek nie jest kryterium doboru dziecka do rodziny. Mimo powszechnej opinii, iż młode dzieci na pewno szybciej znajdują dom zastępczy, zyskane dane sugerują, że sytuacja jest bardziej złożona, a proces umieszczania w pieczy nie zawsze przebiega szybciej w przypadku dzieci młodszych.

Dzieci oczekujące na realizację postanowienia sądu o umieszczeniu w pieczy zastępczej są obciążone wieloma trudnymi doświadczeniami, traumami i wspomnieniami. Taka sytuacja nie pozostaje obojętna dla ich stanu zdrowia somatycznego i psychicznego.

Wykres 23. Potrzeba wsparcia medycznego i psychologicznego dla dzieci oczekujących na realizację postanowienia sądu o umieszczeniu w pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Zdecydowana większość respondentów wskazała, że dzieci oczekujące na umieszczenie w pieczy zastępczej wymagają specjalistycznego wsparcia medycznego – takiej odpowiedzi udzieliło 90% ankietowanych. Jeszcze więcej osób, bo aż 95%, podkreśliło konieczność zapewnienia im profesjonalnej pomocy psychologicznej. Wyniki te jednoznacznie potwierdzają, że potrzeby zdrowotne i emocjonalne tych dzieci są szczególnie wysokie i wymagają systemowego, regularnego wsparcia.

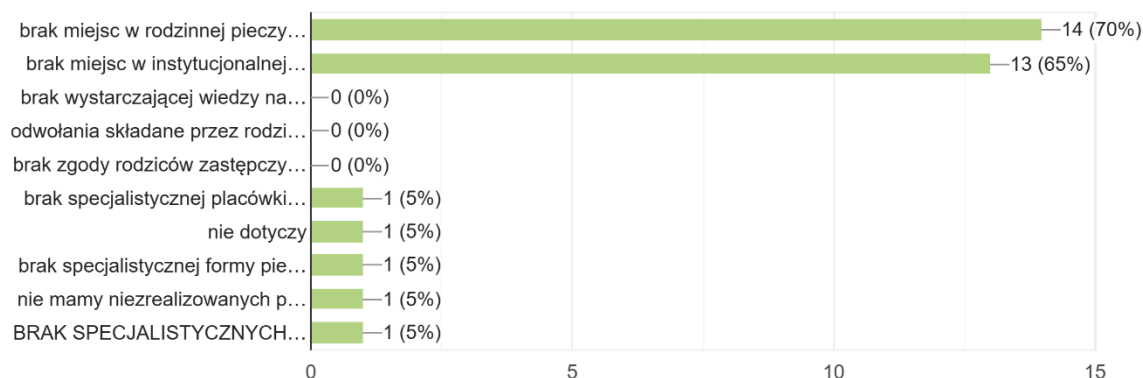
Podsumowując, stwierdzić należy, że głównymi przyczynami umieszczania dzieci w pieczy zastępczej są poważne problemy opiekuńczo – wychowawcze wynikające z dysfunkcyjnych zachowań rodziców, w szczególności uzależnienia od alkoholu oraz braku kompetencji wychowawczych. Splot tych sytuacji powoduje, iż do pieczy zastępczej trafiają dzieci z różnych kategorii wiekowych, a wielu z nich boryka się z wieloma trudnościami i problemami, głównie edukacyjnymi i społecznymi. Ze względu na zidentyfikowane potrzeby wymagają wsparcia medycznego i psychologicznego.

5. Przyczyny niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/ instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego

Sąd wydając postanowienie o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, nakłada na organizatora obowiązek wskazania rodziny lub instytucji do której dziecko trafi. Co do zasady w województwie lubelskim postanowienia sądu realizowane są na bieżąco. Jak wynika z Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna na dzień 31 października 2025 roku było 66 niezrealizowanych postanowień sądu o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej. Jednak ta sytuacja dynamicznie i z dnia na dzień się zmienia.

Jak wskazuje 55% respondentów, w ich jednostkach są niezrealizowane postanowienia sądu w zakresie umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Powody takiej sytuacji wydają się być oczywiste.

Wykres 24. Przyczyny niezrealizowania postanowień sądu o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej w województwie lubelskim (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Jak wskazują powyższe dane głównym powodem takiej sytuacji jest brak miejsc zarówno w pieczy zastępczej o charakterze rodzinnym – takie odpowiedzi udzieliło 70% respondentów jak i instytucjonalnej. Wskazania tej formy wsparcia są na poziomie 65% odpowiedzi ankietowanych.

Oto wypowiedzi badanych dotyczące powodów niezrealizowania postanowienia sądu:

„Brak miejsc. Mieliśmy też trudną sytuację w przypadku rodzeństwa — czwórka dzieci. Znalezienie rodziny zastępczej dla czwórki jest praktycznie niemożliwe. Najstarsza dziewczynka 9 lat, dalej 8, 6 i 1,5 roku. Prośba o rozdzielenie rodzeństwa — sąd dwukrotnie odmówił. Ośrodek pomocy społecznej alarmował różne instytucje. Sąd nie zgadzał się na rozdzielenie mimo wolnych miejsc w placówce i rodzinie. Dopiero po interwencji kuratorów sąd zgodził się na rozdzielenie. Najmłodsza dziewczynka trafiła do rodziny, trójka do placówki opiekuńczo-wychowawczej. Proces trwał kilka miesięcy. Przeszliśmy liczne kontrole, ale zakończyły się pozytywnie — dokumenty były w porządku. To była najtrudniejsza sytuacja” (Przedstawiciel OIK, Świdnik).

„Największą trudność stanowią liczne rodzeństwa i dzieci chore. Rekordowe rodzeństwo liczyło 11–12 dzieci, z czego część z poważnymi dysfunkcjami. Umieszczenie takiej grupy bez rozdzielania jest praktycznie niemożliwe. Trudności dotyczą również dzieci z chorobami somatycznymi lub niepełnosprawnością intelektualną. Dla takich przypadków brakuje miejsc. Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne funkcjonują, ale w naszym regionie dotąd ich nie było, więc dzieci kierowaliśmy w inne części Polski. 17 grudnia otwieramy nową specjalistyczno-terapeutyczną placówkę „Miś” dla dzieci o szczególnych potrzebach, które trudno umieścić w rodzinach” (Przedstawiciel MOPR, Lublin).

„Niezrealizowanie wydanych postanowień sądu wynika przede wszystkim z braku wolnych miejsc w pieczy zastępczej. Powstaje coraz mniej nowych rodzin zastępczych zawodowych, które deklarują gotowość do przyjęcia dziecka, co dodatkowo pogłębia deficyt miejsc. Piecza zastępcza jest przeciążona, a liczba rodzin chętnych do podejmowania tej roli systematycznie maleje” (Przedstawiciel PCPR, Puławy).

„Głównie to brak miejsc dla dzieci obciążonych dysfunkcjami, chorobami i niepełnosprawnościami. Aktualnie kilkoro dzieci oczekuje na umieszczenie, m.in. noworodki, bliźnięta. Przybywają jeszcze na oddziale noworodkowym, które wkrótce mają trafić do kandydatów na rodziców zastępczych w powiecie puławskim. Ich starsze rodzeństwo – dwóch chłopców – ma również orzeczone umieszczenie w pieczy, lecz wciąż nie znaleziono dla nich rodziny. Sytuacja ta jest trudna, ponieważ ojciec chłopców jest niewydolny wychowawczo, mieszka z pijącą babcią dzieci, a potencjalni krewni odmawiają z obawy przed konfliktami z rodzicem biologicznym.

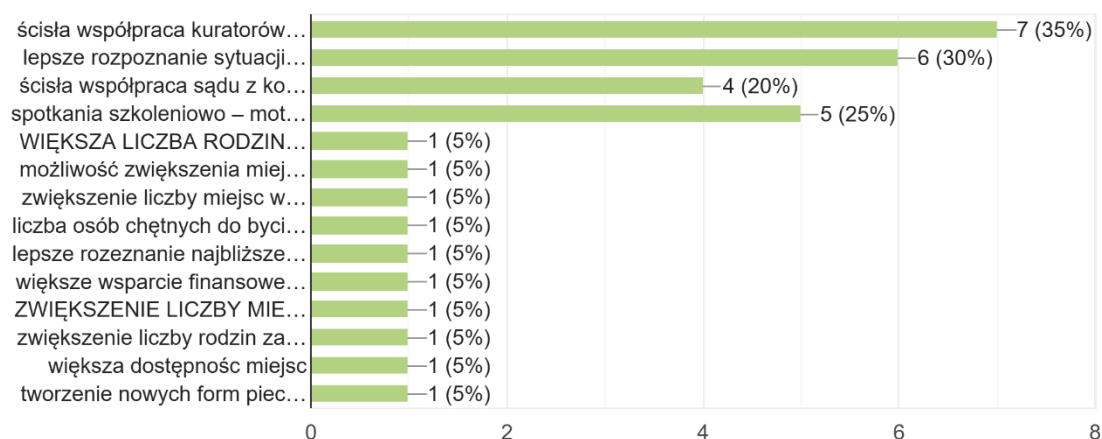
Kolejna dziewczynka, ośmioletnia Zuzia, przebywa w zawodowej rodzinie zastępczej, lecz jej zachowania – wynikające z niepełnosprawności intelektualnej i zaburzeń psychiatrycznych – są tak poważne, że stanowi zagrożenie dla pozostałych dzieci. Wymaga częstych hospitalizacji i prawdopodobnie powinna trafić do specjalistycznej placówki, jednak w regionie brakuje odpowiednich zasobów. Podobne trudności występowały już wcześniej w przypadku innych dzieci, które ostatecznie trafiły do DPS-ów lub placówek terapeutycznych.

W powiecie nie działa rodzina zastępcza specjalistyczna, ale część rodzin zawodowych ma doświadczenie w pracy z dziećmi z niepełnosprawnościami. Zdarzają się jednak sytuacje, w których nawet przy dodatkowym wsparciu rodziny nie są w stanie zapewnić dzieciom bezpieczeństwa i odpowiedniej opieki, szczególnie gdy mają one dodatkowe zaburzenia emocjonalne lub zachowania ryzykowne” (Przedstawiciel PCPR, Opole Lubelskie).

Dotychczas przeanalizowane dane te jednoznacznie potwierdzają, iż w zakresie wsparcia rodzin i dzieci napotykamy na trudności zarówno we wsparciu rodziców biologicznych w czynnościach opiekuńczych i wychowawczych jak i zabezpieczeniu odpowiedniej ilości miejsc dla dzieci w pieczy zastępczej.

Ankietowaniu odnieśli się również do kwestii działań mogących poprawić opisaną sytuację, nie możemy bowiem być bierni wobec zmieniającej się tak dynamicznie rzeczywistości społecznej i rodzinnej.

Wykres 25. Działania mogące poprawić sytuację związaną z realizowaniem postanowień sądu (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Analizując wyniki badań, zauważyć można pewną tendencję w proponowanych sposobach rozwiązania tej sytuacji. Liczna grupa ankietowanych zauważa, iż pomocna byłaby ściśła współpraca z kuratorem (35% ankietowanych) i z sądem (20% ankietowanych). Równie istotna jest potrzeba lepszego rozeznawania sytuacji dziecka, by rodzice zastępczy znali ją z jak najdrobniejszymi szczegółami. Odpowiedzi takiej udzieliło 30% respondentów. Co czwarty (25%) widzi sens organizowania szkoleń motywacyjnych.

Oto wybrane wypowiedzi ankietowanych:

„Musimy myśleć o innych formach – np. półinstytucjonalnych, mniejszych placówkach bardziej przypominających rodzinę: 7-10 – osobowych. Może kilka „filialnych” małych placówek, coś na wzór rodzinnych domów dziecka, ale instytucjonalnie zabezpieczonych, bo nie ma kandydatów na prowadzących rodzinne domy dziecka. Takie małe placówki w środowisku, np. w dużych mieszkaniach w blokach, mogłyby tworzyć bardziej rodzinny klimat. Można by korzystać z wolontariuszy, sąsiadów, osób starszych – byłoby to bardziej naturalne środowisko niż obecne placówki. To dałoby dzieciom namiastkę życia rodzinnego, a jednocześnie zapewniałoby bezpieczeństwo. Potrzebujemy większej liczby małych, rodzinnych placówek” (Przedstawiciel OIK, Świdnik).

„Aby realizacja postanowień sądu przebiegała sprawniej i na wyższym poziomie, pożądane byłoby sprawniejsze działanie sądów rodzinnych, w tym szybsze podejmowanie decyzji oraz kierowanie się realnym dobrem dziecka, a nie przedłużaniem procesu poprzez kolejne szanse dla rodziców biologicznych w sytuacjach, w których nie przynosi to efektu.

Wśród działań naprawczych, które mogłyby ograniczyć skalę niezrealizowanych postanowień o umieszczeniu w pieczy, można wskazać: tworzenie nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, ale też rozwijanie istniejących form wsparcia” (Przedstawiciel PCPR, Kraśnik).

„Zmiana części zapisów ustawowych pomogłaby ruszyć z miejsca w tym temacie. Myślę również, że w tworzeniu nowych zapisów powinniśmy być obecni my – specjaliści, którzy od wielu lat w tematyce siedzą i wiedzą, co jest w porządku, a co niestety nie działa. Powinny być prowadzone prace nad zmianą zapisów dotyczących umieszczania dzieci w poszczególnych placówkach, gdyż obecnie są one odrealnione od rzeczywistości. Dla rodzin zastępczych powinno się gwarantować tym dzieciom większą dostępność np. w diagnozowaniu dzieci, opiniowaniu dzieci, gdyż obecnie często odbijają się od ścian. Powinni również być wyżej finansowani, bo środki, które otrzymują często nie są wystarczające, zwłaszcza dla tych dzieci z deficytami, gdzie diagnozuje się je lub poddaje terapii w prywatnych gabinetach. By niwelować przyczyny niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/ instytucjonalnej pieczy zastępczej powinna być przyspieszona procedura regulowania sytuacji prawnych dzieci, w tych sytuacjach jeśli nie widzimy szansy na powrót do domu (tych przypadków jest niestety najwięcej). Wówczas dzieci młodsze mogłyby szybciej trafić do adopcji, co z kolei pozwoliłoby „odblokować” miejsca w rodzinach zastępczych, a dzieci nie czekałyby latami na swoją szansę, tylko mogłyby trafić do docelowej rodziny. Dodatkowo na pewno, oprócz tego co opisane wcześniej na pewno dodatkowe finansowanie Organizatorów Pieczy Zastępczej na promocję i działania związane z propagowaniem idei rodzicielstwa zastępczego. Obecnie często na to brakuje środków, staramy się docierać własnymi siłami do docelowej grupy odbiorców. Środki te pozwoliłyby prowadzić profesjonalne działania w pozyskiwaniu nowych kandydatów” (Przedstawiciel PCPR, Łęczna).

„Za jedno z kluczowych działań uznaje się zachęcanie potencjalnych kandydatów do przeszkolenia na rodziny zastępcze. Istotne jest zwiększanie świadomości społecznej na temat roli i znaczenia rodzinnej pieczy zastępczej oraz promowanie tej formy wsparcia jako ważnej i potrzebnej społecznie. W celu niwelowania przyczyn braku realizacji postanowień sądu dotyczących umieszczenia dzieci w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej rekomenduje się: prowadzenie szeroko zakrojonych kampanii społecznych promujących pieczę zastępczą, aktywne poszukiwanie kandydatów na rodziny zastępcze, m.in. poprzez publikacje, posty i reklamy w mediach społecznościowych, systematyczne budowanie pozytywnego obrazu rodzicielstwa zastępczego jako ważnej formy wsparcia dzieci w potrzebie” (Przedstawiciel PCPR, Puławy).

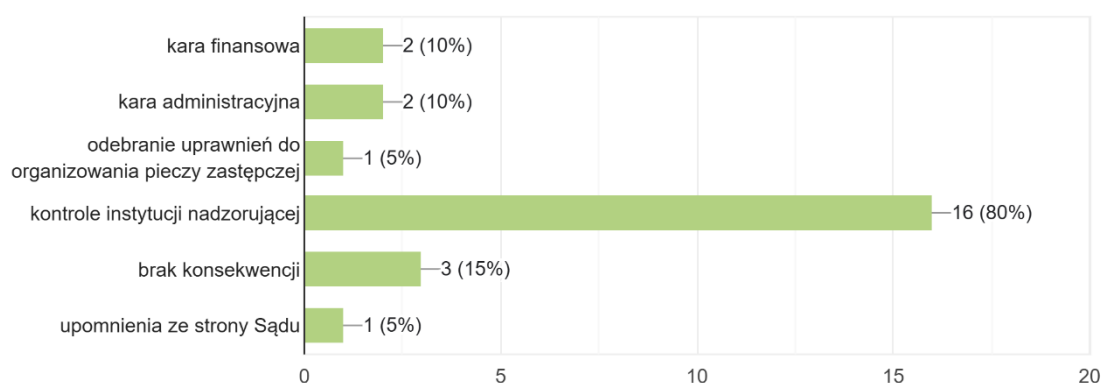
Podsumowując zauważyć można iż największym wyzwaniem jest zwiększenie ilości miejsc w różnych formach pieczy zastępczej, przez tworzenie nowych form wsparcia lub zgodę na zwiększenie limitu dzieci umieszczanych w instytucjonalnych formach wsparcia. To rozwiązanie w sytuacji powszechnie wprowadzanej deinstytucjonalizacji wydaje się być niezwykle delikatną i osobiłą sytuacją.

6. Konsekwencje wynikające z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/institutionalnej pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego

Fakt nierealizowania wydanych postanowień sądowych jest źródłem pojawiających się dla wielu grup interesu konsekwencji. Dotyczyć one mogą zarówno organizatora pieczy zastępczej, rodziców zastępczych i osoby zarządzające instytucjonalnymi formami pieczy zastępczej, rodziców biologicznych, społeczeństwa, ale też samego dziecka.

Do zadań ustawowych organizatora pieczy zastępczej należy przydzielenie miejsca w rodzinnej lub instytucjonalnej formie pieczy zastępczej. W przypadku braku realizacji tego zadania, może on się liczyć z odpowiednimi działaniami weryfikującymi ten stan rzeczy.

Wykres 26. Konsekwencje dla instytucji organizującej pieczę zastępczą wynikające z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej/institutionalnej pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

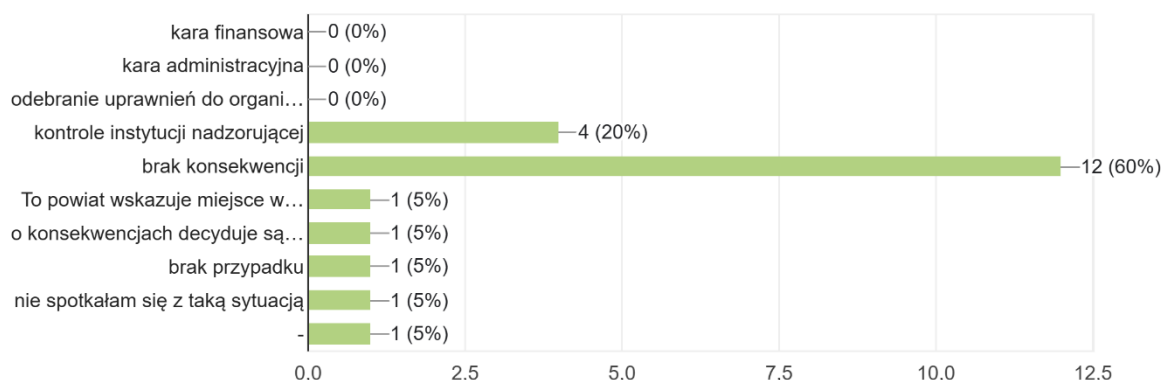

Organizator pieczy zastępczej, w konsekwencji niezrealizowania postanowień sądu w zakresie umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, w opinii 80% badanych powinien liczyć się z faktem skontrolowania tej sytuacji przez instytucję nadzorującą. Instytucja sprawująca nadzór oczekuje w takiej sytuacji złożenia wyjaśnienia i zweryfikowania z jakich przyczyn do niej doszło. Nie rodzi to jednocześnie kar finansowych czy administracyjnych dla organizatora pieczy zastępczej.

W rodzinie zastępczej, zgodnie z artykułem 53 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U.2025.49 t.j., w tym samym czasie, może przebywać łącznie nie więcej niż 3 dzieci, jednak w razie konieczności umieszczenia w rodzinie zastępczej rodzeństwa, możliwe jest umieszczenie w tym samym czasie większej

liczby dzieci. Musi się to jednak odbyć za zgodą rodziny zastępczej oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

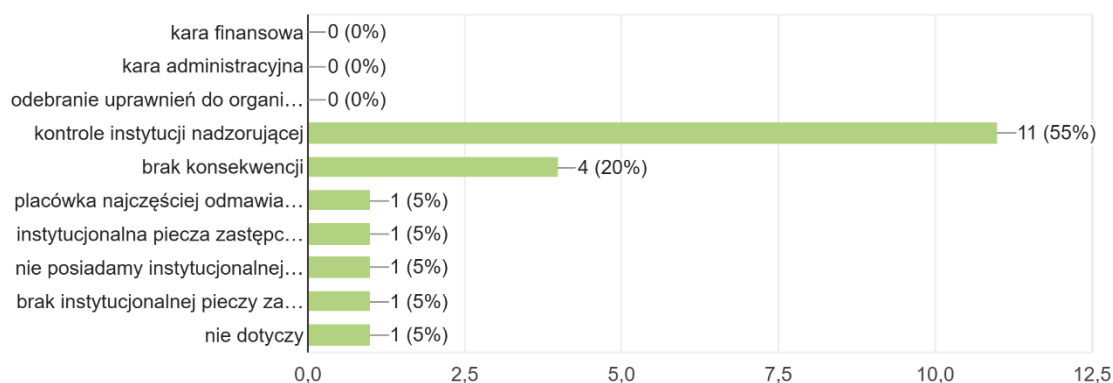
Wykres 27. Konsekwencje dla rodziny zastępczej wynikające z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Co do zasady rodzice zastępczy nie ponoszą konsekwencji nieprzyjęcia kolejnego dziecka do swojego domu. Ponad połowa respondentów (60%), wskazała, na brak konsekwencji dla tej grupy. Warunkiem jest fakt, by w rodzinie było troje dzieci. Niekiedy (20% wskazań) zdarzyć się może, że rodzina zastępcza jest kontrolowana przez instytucje nadzorujące.

W przypadku instytucjonalnej pieczy zastępczej sytuacja wygląda inaczej.

Wykres 28. Konsekwencje dla instytucjonalnych form pieczy zastępczej wynikające z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w instytucjonalnej pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

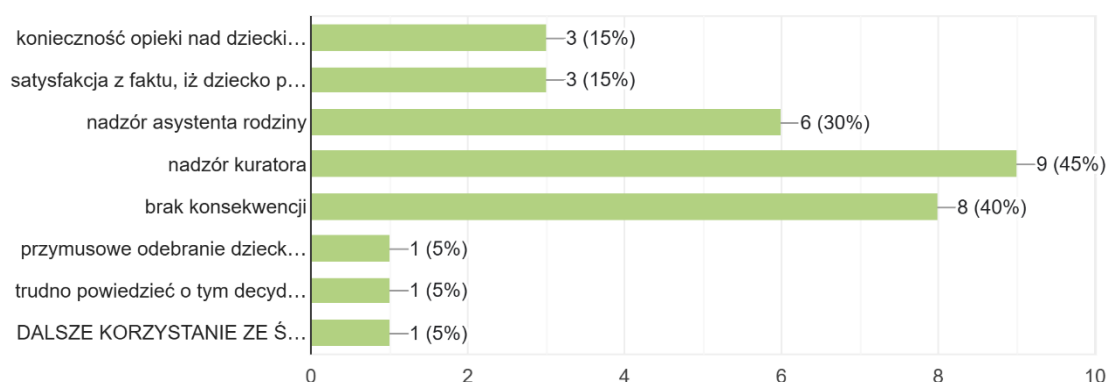

W przypadku niezrealizowania postanowienia sądu o umieszczeniu dziecka w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej, organizatorzy tych placówek muszą się liczyć

z kontrolami instytucji nadzorującej jej funkcjonowanie. Zdaniem 55% respondentów to najczęstsza występująca w tym zakresie konsekwencja.

Rodzice biologiczni, jako strona postępowania dotyczącego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, również mogą ponosić konsekwencje wynikające z niezrealizowania postanowienia sądu.

Wykres 29. Konsekwencje dla rodziny biologicznej wynikające z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

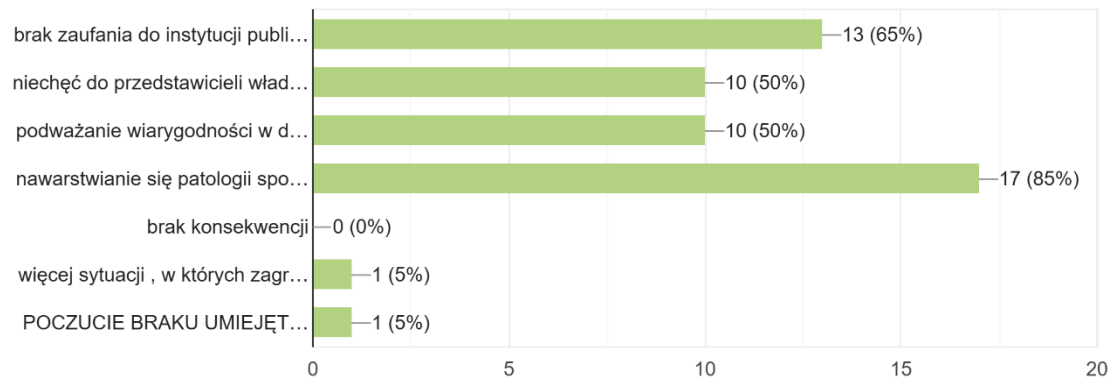

Niespełna połowa respondentów (45%) odpowiedziała iż konsekwencją niezrealizowania postanowienia sądu dla rodziny biologicznej jest nadzór kuratora lub – zgodnie z opinią 30 % badanych – nadzór asystenta rodziny. Jednak według 40% ankietowanych rodzina biologiczna nie ponosi żadnych konsekwencji tej sytuacji.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż zanim sprawa dotycząca umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej trafi do sądu, rodzinie biologicznej przydzielony jest asystent, często też kurator, w związku z czym dla rodziców w przypadku niezrealizowania postanowienia sądu, nadzór tych specjalistów nie jest czymś nowym.

Społeczeństwo jako pośredni uczestnik tego procesu może być też obarczony konsekwencjami niezrealizowania postanowień sądowych.

Wykres 30. Konsekwencje dla społeczeństwa wynikające z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

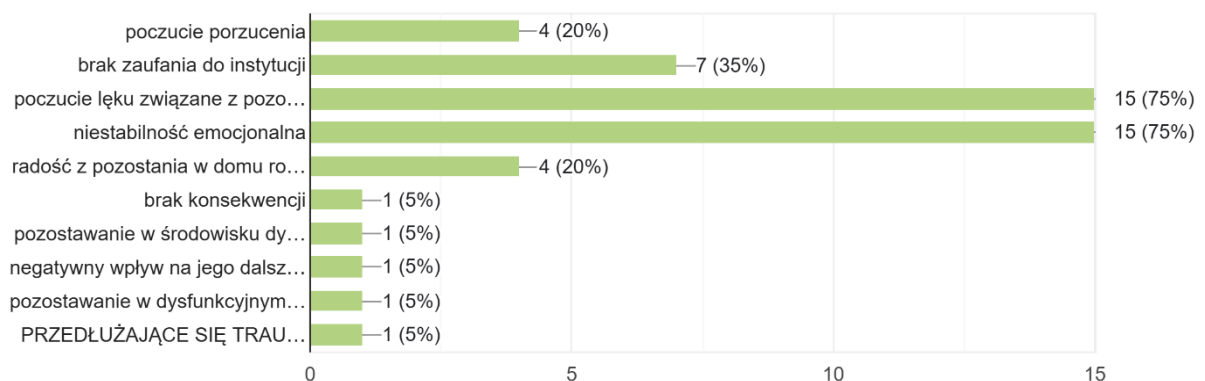

Najdotkliwszą konsekwencją dla społeczeństwa w opinii 85% respondentów, jest nawarstwianie się patologii społecznych. Pozostawienie dziecka w środowisku rodziny biologicznej, która nie zapewnia właściwych warunków opiekuńczo-wychowawczych, sprzyja utrwalaniu aspołecznych wzorców zachowania, które dziecko przejmuje i przenosi w dorosłe życie. Według 65% badanych taka sytuacja powoduje brak zaufania do instytucji publicznych. Ponadto połowa ankietowanych uważa, że to determinuje niechęć do władzy i podważenie wiarygodności w decyzje wymiaru sprawiedliwości.

Odpowiedzi te jednoznacznie wskazują, że skuteczna realizacja decyzji sądowych w obszarze zabezpieczania dzieci w systemie pieczy zastępczej jest postrzegana przez pryzmat odpowiedzialnego funkcjonowania zarówno prawnego jak i administracyjnego państwa.

Kwestia zabezpieczenia i realizacji postanowień sądu niesie z pewnością najdotkliwsze konsekwencje dla tych, których to działanie dotyczy bezpośrednio – dzieci.

Wykres 31. Konsekwencje dla dzieci wynikające z niezrealizowania wydanych postanowień sądu o umieszczeniu w rodzinnej pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Najlichniesza grupa respondentów – 75% badanych, uważa że najpoważniejszymi dla dziecka konsekwencjami nierealizowania postanowień sądu o umieszczeniu go w pieczy zastępczej są: poczucie lęku związane z pozostaniem w rodzinie biologicznej oraz niestabilność emocjonalna. Co trzeci badany (35%) uważa, że to determinuje nasilenie braku zaufania do instytucji publicznych, a co piąty, że dzieci czują się porzucone. Również 20% respondentów nie widzi w tym zakresie konsekwencji dla dziecka. Taki stan rzeczy pokazuje zróżnicowane w postrzeganiu skutków opóźnień w procesie umieszczania w pieczy zastępczej.

Oto wybrane wypowiedzi ankietowanych, dotyczące konsekwencji nierealizowania postanowień sądu o umieszczaniu dziecka w pieczy zastępczej:

„Najpoważniejsze skutki to te, które dotyczą dzieci: trauma, destabilizacja, brak poczucia bezpieczeństwa i ciągłości opieki. W dłuższej perspektywie wpływa to także na społeczeństwo – te dzieci dorastają z głębokim brakiem zaufania do dorosłych i instytucji, co może odbijać się na ich funkcjonowaniu w dorosłości” (Przedstawiciel OIK, Świdnik).

„Najpoważniejsze skutki to te, które dotyczą dzieci. Ani rodzina zastępcza ani biologiczna nie ponosi konsekwencji” (Przedstawiciel MOPR, Lublin).

„W sytuacjach, w których postanowienia sądu o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej nie zostają zrealizowane, dzieci pozostają w środowisku, w którym nie powinny przebywać, co może negatywnie wpływać na ich bezpieczeństwo i rozwój. Rodzice biologiczni często odczuwają satysfakcję z faktu, że dzieci nie zostały umieszczone w pieczy, interpretując to jako potwierdzenie ich starań lub jako uniknięcie konsekwencji. Z perspektywy dziecka natomiast pojawia się radość z pozostania w znanym środowisku, mimo że nie zawsze jest ono dla niego bezpieczne lub wspierające” (Przedstawiciel PCPR, Kraśnik).

„Każde konsekwencje są dotkliwe, zarówno ze strony urzędów, które są nad nami jak i sądów. Jednak najważniejsze i najbardziej przykre jest to, że dziecko, które powinno być już poza swoją rodziną biologiczną, którego być może życie lub zdrowie może pozostawać zagrożone, dalej przebywa w tym domu. W rodzicach biologicznych rodzi się przekonanie, że jesteśmy bezsilni i nie zdołamy zabezpieczyć sytuacji ich dziecka. W tej sytuacji rozwija się także ich bezkarność. Dziecko jest pełne strachu, lęku, czasami z tego powodu może się ukrywać, uciekać, a to rodzi kolejne zagrożenia i ogromną stratę dla jego psychiki” (Przedstawiciel PCPR, Łęczna).

„Dziecko, które nadal przebywa w środowisku rodzinnym, które może wpływać na nie dysfunkcyjnie, nie jest umieszczone w miejscu bezpiecznym, ponosi największe koszty emocjonalne i społeczne” (Przedstawiciel PCPR, Puławy).

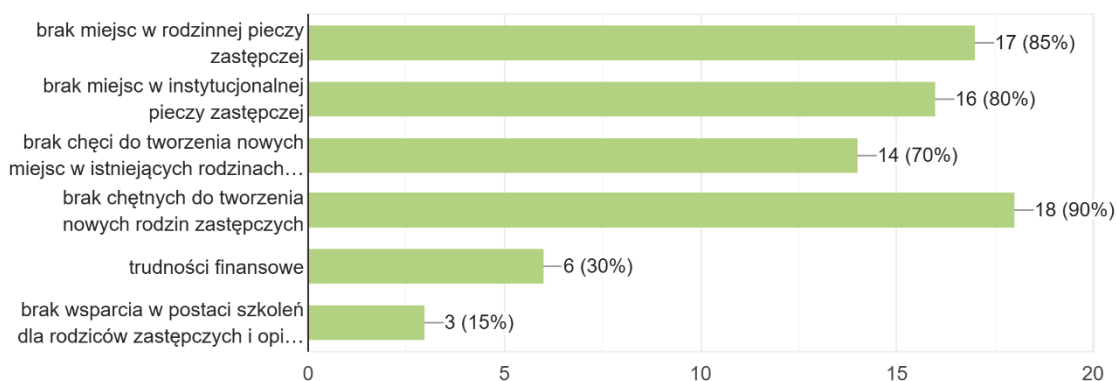
Analiza konsekwencji wynikających z niezrealizowania postanowień sądu o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej na terenie województwa lubelskiego pokazuje, że problem ten dotyka wielu grup interesariuszy: od instytucji publicznych, przez rodziców zastępczych i biologicznych, aż po całe społeczeństwo i przede wszystkim same dzieci. Potwierdza, że brak realizacji postanowień sądu w obszarze pieczy zastępczej ma charakter wieloaspektowy i generuje skutki systemowe, społeczne i psychologiczne.

7. Trudności oraz potencjały w aspekcie umieszczania dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej

Powiaty i miasta na prawach powiatu województwa lubelskiego stoją przed istotnymi wyzwaniami w obszarze zapewniania miejsc w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej. Jednocześnie dostrzegają zasoby tkwiące w środowisku lokalnym, które mogą być wykorzystywane na rzecz wsparcia pieczy zastępczej.

Jedną z priorytetowych kwestii wydaje się być analiza trudności, z jakimi spotykają się organizatorzy rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w aspekcie umieszczania w nich dzieci.

Wykres 32. Analiza trudności, z jakimi spotykają się organizatorzy rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w aspekcie umieszczania w nich dzieci (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

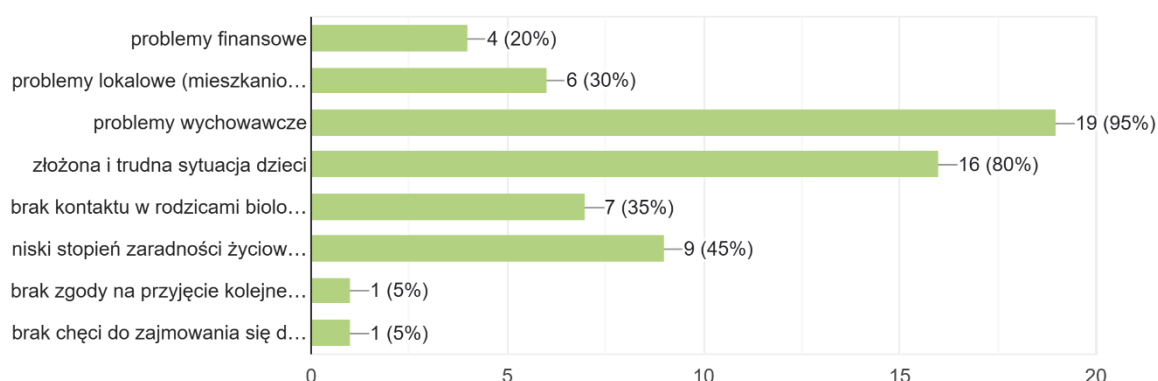
Kluczową trudnością w tym obszarze, zdaniem 90% ankietowanych, jest brak chętnych do tworzenia nowych rodzin zastępczych. Innym ważnym wyzwaniem zarówno dla rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej jest brak miejsc dla dzieci. Odpowiedzi takiej udzieliło

odpowiednio dla braku miejsc w pieczy rodzinnej 85% respondentów, a dla pieczy instytucjonalnej 80% badanych. I to głównie generuje sytuację, w której postanowienia sądu nie są realizowane na bieżąco. Ankietowani dostrzegają również, iż istniejące rodziny nie chcą przyjmować kolejnych dzieci (70% wskazań). Co trzeci badany problemy koreluje z trudnościami finansowymi, a jedynie 15% respondentów za taki stan rzeczy obarcza niedostatki systemowe w postaci szkoleń i wsparcia dla rodziców zastępczych i opiekunów w placówkach.

Łącznie czynniki te ukazują obciążenie systemu wsparcia dziecka niedoborami kadrowymi i infrastrukturalnymi, które wpływają na sprawność realizacji decyzji sądowych.

Kolejnym zagadnieniem poddanym analizie były trudności, jakie zgłaszają rodziny zastępcze w aspekcie umieszczania u nich nowych dzieci.

Wykres 33. Trudności, jakie zgłaszają rodziny zastępcze w aspekcie umieszczania u nich nowych dzieci (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

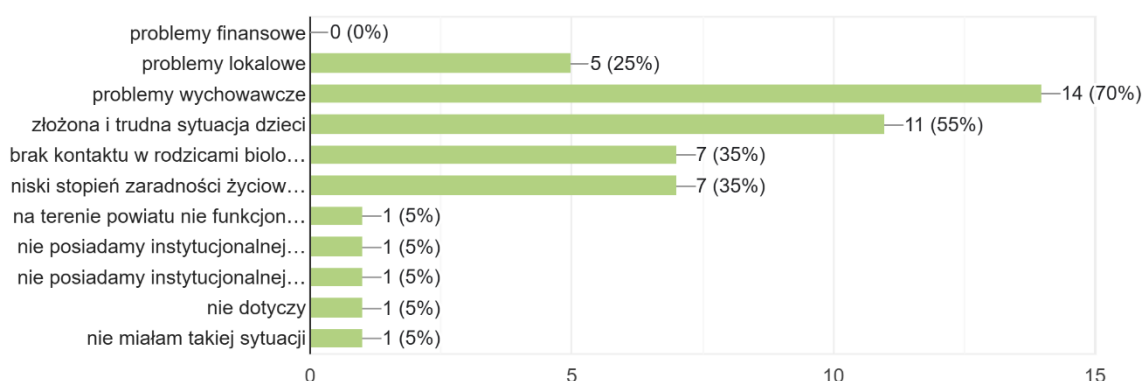

Główny ciężar, z jakim borykają się rodziny zastępcze związany jest z problemami wychowawczymi wychowanków. Niemalże wszyscy, bo 95% ankietowanych wskazało, iż z tą trudnością zgłaszają się zazwyczaj rodzice zastępczy. Innym ważnym wyzwaniem dla rodzin zastępczych, zdaniem 80% respondentów, jest złożona i trudna sytuacja dziecka. Niemalże połowa badanych (45%), wskazuje na niski stopień zaradności życiowej wychowanków. Wyzwaniem wychowawczym dla 35% ankietowanych są kontakty z rodzicami biologicznymi dziecka. Co trzeci ankietowany wspominał o problemach mieszkaniowych rodzin zastępczych, a co piąty na problemy finansowe.

Rodzice zastępczy coraz częściej zgłaszają, iż złożona sytuacja dziecka w połączeniu z niedostatkami infrastrukturalnymi staje się dla nich wyzwaniem i poważnym problemem, często uniemożliwiającym przyjmowanie kolejnych dzieci pod swój dach.

Instytucjonalne formy pieczy zastępczej również borykają się z różnymi trudnościami w tym względzie.

Wykres 34. Trudności, jakie zgłaszają osoby prowadzące instytucjonalną pieczę zastępczą w aspekcie umieszczania dzieci w tych placówkach (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Podobnie jak w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej i tu, najpoważniejszą trudnością są dla 70% respondentów problemy wychowawcze. Ponad połowa badanych – 55%, wskazała na złożoną i trudną sytuację dziecka. 35% respondentów odwołuje się do niskiego stopnia zaradności życiowej wychowanków oraz braku kontaktu z rodzicami biologicznymi. Co czwarty ankietowany wskazuje na problemy lokalowe.

Oto wybrane wypowiedzi respondentów dotyczące trudności, z jakimi mierzy się środowisko pieczy zastępczej:

„Do najpoważniejszych trudności należy ograniczona ilość informacji dotyczących rodziny biologicznej oraz dzieci kierowanych do pieczy zastępczej. Istotnym problemem jest również brak współpracy ze strony rodzin biologicznych z rodzinami zastępczymi, co utrudnia prowadzenie działań na rzecz dobra dziecka oraz planowanie dalszej pracy z rodziną. Część problemów wiąże się z nieprecyzyjnie opisanymi procedurami, m.in. w zakresie odbioru dziecka w asyście kuratora sądowego i innych służb. Niejasności proceduralne mogą utrudniać sprawne i bezpieczne umieszczanie dzieci zarówno w rodzinnej, jak i instytucjonalnej pieczy zastępczej” (Przedstawiciel PCPR, Puławy).

„W przypadku braku możliwości zrealizowania postanowienia to bezsilność, która się w nas rodzi i presja czasu, który działa na naszą niekorzyść” (Przedstawiciel PCPR, Łęczna).

„Największym wyzwaniem pozostaje destrukcyjny wpływ rodzica biologicznego na dziecko, który utrudnia rodzinie zastępczej realizację zadań opiekuńczo-wychowawczych. Zachowania te negatywnie wpływają na stabilność emocjonalną dziecka i spowalniają proces jego adaptacji w pieczy zastępczej. Jednocześnie nie odnotowujemy trudności wynikających z nieścisłości legislacyjnych. Obowiązujące przepisy są dla nas czytelne i nie generują dodatkowych barier w codziennej pracy” (**Przedstawiciel OPZ i WR, Zamość**).

„Trudności z którymi się spotykamy, to: brak pełnego przekazywania dokumentacji dziecka (dokumenty trafiają często niekompletne lub z opóźnieniem, co utrudnia właściwe przygotowanie miejsca w pieczy i rozpoczęcie pracy z dzieckiem), obciążenie koordynatorów zadaniami wykraczającymi poza ich rolę, brak jednolitych i jasnych wytycznych dotyczących procedury odbierania dzieci” (**Przedstawiciel PCPR, Kraśnik**).

„Największą trudnością jest brak placówek specjalistycznych dla dzieci chorych i niepełnosprawnych” (**Przedstawiciel PCPR, Opole Lubelskie**).

„Największą trudność stanowi długość postępowań sądowych. Podczas spotkania Unii Metropolii Polskich wszyscy organizatorzy pieczy zastępczej zwracali uwagę na ten problem. Mamy dzieci przebywające w pogotowiach rodzinnych znacznie dłużej, niż powinny, ponieważ postępowania sądowe przeciągają się miesiącami. To bardzo niekorzystne – dzieci tworzą więzi, a następnie muszą być przenoszone do pieczy docelowej. Sąd jest niezawisły, ale gdyby można było wypracować rozwiązania prawne, które pozwoliłyby na szybsze procedowanie takich spraw, byłoby to ogromną korzyścią dla dzieci. Zdarza się, że wiemy, iż rodzina biologiczna nie rokuje, a chcielibyśmy, aby dziecko mogło trafić do adopcji. Aby tak się stało, trzeba uregulować jego sytuację prawną, czyli pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej. Tymczasem postępowania trwają bardzo długo. Czasem wystarczy, że rodzic pojawi się na wizytę dwa dni przed rozprawą, przyjdzie do sądu zadbany i robi dobre wrażenie – i to wystarcza, by sąd odwlekał decyzję. Kuratorzy też zwracają uwagę, że sąd nie zawsze uwzględnia realia życia rodziny, które oni widzą na co dzień. W efekcie daje się „drugą szansę” rodzicowi, a nie dziecku. Zdarza się, że dziecko wraca do rodziny biologicznej, mimo że w pieczy zrobiono już dużą pracę i jego sytuacja się poprawiła. Mija pół roku i ponownie zapada decyzja o umieszczeniu w pieczy zastępczej. Efekt pracy idzie na marne. Dodatkowo, w międzyczasie może zabraknąć miejsca w tej samej rodzinie zastępczej, więc dziecko trafia do kolejnej rodziny lub placówki. Mamy dzieci, które były przenoszone nawet trzy razy – to ogromna trauma.

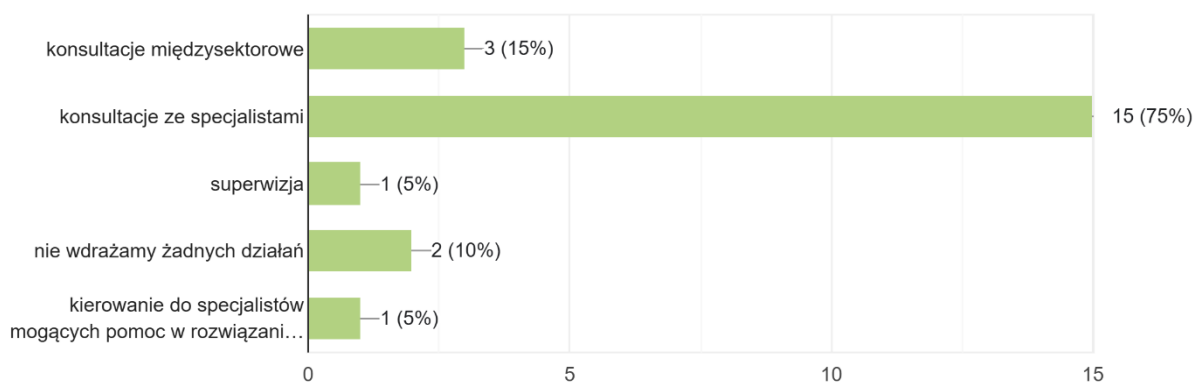
Chciałabym mieć w zasobach MOPR mieszkania w mieście. Ponieważ mam chętnych na rodziny zastępcze, ale oni mieszkają w bardzo małych mieszkaniach i nie mogą przyjąć dzieci, mimo że bardzo by chcieli” (Przedstawiciel MOPR, Lublin).

„Trudnością jest brak kandydatów do bycia rodzicem zastępczym. Ale trzeba na to spojrzeć z szerszej perspektywy, bo młodzi ludzie nie chcą mieć biologicznych dzieci, więc nierozsądnym byłoby że zechcą być rodzicami zastępczymi. Dlatego trzeba rozważyć jednak te instytucjonalne formy pieczy zastępczej o których mówiłam” (Przedstawiciel OIK, Świdnik).

Zarówno rodzinna jak i instytucjonalna piecza zastępcza mierzy się jednocześnie ze złożonymi potrzebami wychowanków oraz ograniczeniami organizacyjnymi, co utrudnia skuteczną realizację jej zadań wychowawczych i opiekuńczych oraz socjalizacyjnych.

Mając na uwadze potrzebę wsparcia rodziców i wychowawców sprawujących pieczę zastępczą, organizatorzy mechanizmy wdrażają by rozwiązywać problemy, które zgłaszają beneficjenci.

Wykres 35. Mechanizmy wdrażane, by rozwiązywać problemy, które zgłaszają osoby prowadzące rodzinną/instytucjonalną pieczę zastępczą (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Kluczowym narzędziem w tym aspekcie, zdaniem 75% respondentów są konsultacje ze specjalistami. Jedynie 15% badanych sygnalizuje, iż w takich przypadkach decydują się na konsultacje międzysektorowe. Co 10 badany mówi wprost, iż mimo wiedzy, że trudności występują, nie podejmuje żadnych działań naprawczych.

Każde działanie wspierające, stanowi dla rodziców i wychowawców ważną pomoc, ale też świadomość, że ktoś liczy się z ich potrzebami. To niezwykle ważne, by dawać im poczucie, że ich problemy są widziane i poszukuje się możliwości niwelowania tych sytuacji.

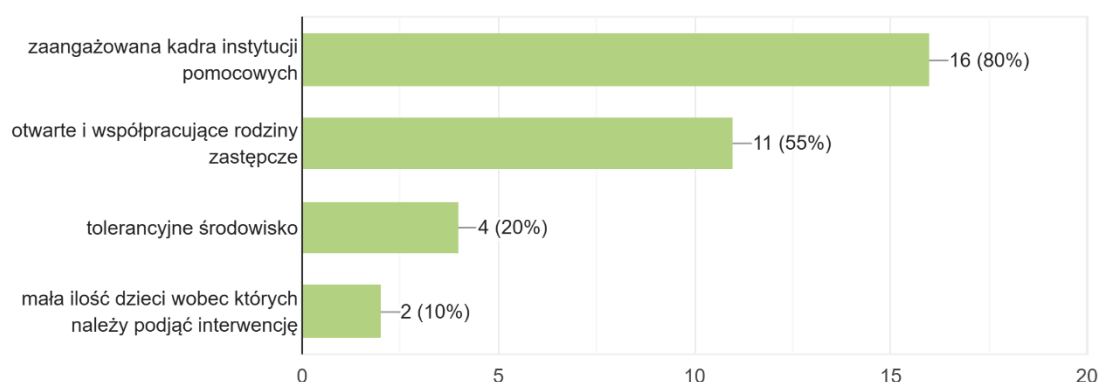
Organizatorzy pieczy zastępczej, analizując sytuację ze swojego środowiska, dobierają odpowiednie i adekwatne formy aktywności w zakresie wspierania i promowania rodzicielstwa zastępczego. Są to:

- superwizja,
- udział w wydarzeniach i eventach organizowanych przez miasto,
- kampanie społeczne, informacyjne, szeroko pojęta promocja, rozpowszechnianie wiedzy nt. rodzicielstwa zastępczego, propagowanie dobrych praktyk, świadectwa rodzin funkcjonujących,
- konsultacje międzysektorowe,
- konsultacje ze specjalistami,
- wyjazdy integracyjne,
- wspieranie rodzin zastępczych w pełnieniu swojej funkcji,
- wsparcie psychologiczne,
- organizowanie Dnia Rodzicielstwa Zastępczego.

Tak bogata oferta proponowanych działań, wskazuje na fakt rozumienia problemów z jakimi borykają się wychowawcy i rodzice zastępczy oraz na chęć ich wsparcia w trudnych rolach zawodowych i społecznych jakich się podjęli.

Ostatnią poddaną analizie kwestią było zagadnienie dotyczące największego potencjału i zasobu powiatu w kontekście umieszczania dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.

Wykres 36. Zasoby powiatu w kontekście umieszczania dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej (Opracowanie własne na podstawie danych z badania ankietowego, 2025).

Głównym i najważniejszym zasobem, wskazanym przez 80% respondentów są oddani i zaangażowani pracownicy instytucji pomocowych. Ponadto, ponad połowa badanych (55%), potencjału upatruje we współpracujących i przyjaźnie nastawionych rodzinach zastępczych, które są gotowe do dzielenia się swoimi doświadczeniami z pieczy zastępczej.

Wybrane wypowiedzi badanych odnoszące się do zasobów:

„Najważniejszym zasobem z kolei w kontekście funkcjonowania zarówno rodzinnych, jak i instytucjonalnych form pieczy zastępczej jest wysoko wykwalifikowana, życzliwa, empatyczna i oddana kadra OPZiWR. Dużą wartością jest również sprawna współpraca pomiędzy poszczególnymi jednostkami, która umożliwia szybkie reagowanie na potrzeby dzieci i rodzin oraz zapewnia koordynację działań na wysokim poziomie” (Przedstawiciel OPZiWR, Zamość).

„A największym naszym zasobem, wartością i sukcesem jest zgrany, odpowiedzialny, empatyczny i przychylny zespół. Profesjonalizm wobec rodzin zastępczych to jedno, ale też druga bardzo ważna kwestia jest taka, że my wobec siebie jesteśmy zwyczajnie życzliwi i chętnie sobie pomagamy. Wspólnie szukamy rozwiązań, dajemy sobie wsparcie. Bez tego nie byłibyśmy w stanie wspierać rodzin” (Przedstawiciel PCPR, Opole Lubelskie).

„Do kluczowych zasobów należą: wieloletnie doświadczenie rodzin zastępczych zawodowych oraz ich otwartość na przyjęcie dzieci, wysokie kompetencje kadry Zespołu ds. Pieczy Zastępczej, profesjonalizm pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych” (Przedstawiciel PCPR, Puławy).

„Naszym największym zasobem są ludzie i to zarówno doświadczona i stabilna kadra, jak i rodziny zastępcze z naszego terenu, konkretnie jakość opieki nad dziećmi, jaką nam proponują. To także współpraca z innymi podmiotami, np. NGO, ale i szkołami, poradniami, sądami czy wolontariuszami. To także dostępność specjalistów i jasne przejrzyste procedury i dobra organizacja naszej pracy. Wsparcie i przychylność władz powiatowych również odgrywa dużą rolę, gdyż wspólnie można więcej” (Przedstawiciel PCPR, Łęczna).

„Naszym największym zasobem są ludzie. Dzięki ich zaangażowaniu i rozumieniu idei pieczy zastępczej możemy realizować projekty, podejmować dodatkowe działania. Służyć dzieciom i ich rodzinom” (Przedstawiciel MOPR, Lublin).

To niezwykle cenna i budująca refleksja, iż największą wartością, którą dostrzegają organizatorzy pieczy zastępczej są ludzie. To najważniejszy kapitał, bez którego żadne zmiany systemowe nie miałyby sensu. Niezależnie od trudności i wyzwań, to właśnie ludzie

zaangażowani w proces pomocy dziecku, są w stanie zmienić jego sytuację życiową dziś, by w przyszłości on sam mógł dokonać trafnych, społecznie akceptowanych wyborów.

Zakończenie

Analiza sytuacji dotyczącej realizowania postanowień sądu w kontekście umieszczania dzieci w pieczy zastępczej wskazuje na wiele ważnych i znaczących w tym procesie kwestii, które wymagają, by się nimi zająć na różnych szczeblach administracyjnych i organizacyjnych.

Analizując wyniki badań ilościowych, ale też rozmawiając z przedstawicielami różnych instytucji zaangażowanych w system pieczy zastępczej, wskazano na narastający problem braku miejsc zarówno w rodzinnej, jak i instytucjonalnej pieczy zastępczej. Powiaty mają trudności w realizacji postanowień sądowych, zwłaszcza w sytuacji licznych rodzeństw, przy braku zgody sądu na ich rozdzielenie. Rodziny zawodowe i niezawodowe są przeciążone, a nowych kandydatów jest bardzo mało, mimo intensywnych akcji informacyjnych i promocyjnych.

Najskuteczniejsze źródło pozyskiwania kandydatów to rekomendacje innych rodzin zastępczych. Kampanie medialne czy ogłoszenia mają ograniczony zasięg i niewielki efekt. Wśród przyczyn braku chętnych wymienia się powszechne w społeczeństwie obawy przed problemami zdrowotnymi, wychowawczymi i szkolnymi dzieci trafiających do pieczy.

W powiatach podejmowane są działania wspierające rodziny zastępcze, często dzięki środkom projektowym (np. zajęcia terapeutyczne, wyjazdy szkoleniowe, korepetycje). Wskazano jednak, że systemowo brakuje narzędzi wsparcia i elastycznych form pomocy, takich jak szersza dostępność rodzin pomocowych, specjalistycznych usług czy superwizji.

Jednym z powtarzających się problemów jest brak mieszkań treningowych i wspomaganych oraz niewystarczające przygotowanie osób opuszczających pieczę do samodzielnego życia. Dotyczy to zwłaszcza dorosłej młodzieży wracającej do środowisk dysfunkcyjnych, bez wsparcia społecznego i materialnego. W wielu przypadkach prowadzi to do bezdomności, zadłużeń i powielania wzorców rodzinnych. Współpraca z rodzinami biologicznymi jest trudna, często nacechowana agresją i nieufnością, choć z czasem możliwe jest wdrażanie działań edukacyjnych i naprawczych.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

1. Głównym powodem umieszczania dzieci w pieczy zastępczej niezmiennie jest uzależnienie od alkoholu rodziców i wiążące się tym inne zachowania dysfunkcyjne oraz zaniedbania w sferze opiekuńczo - wychowawczej
2. Na terenie województwa lubelskiego brakuje miejsc w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej oraz chętnych by tworzyć nowe miejsca. Według organizatorów pieczy zastępczej spowodowane to może być zbyt małym przekazem społecznym wskazującym na wartość płynącą z tej formy opieki nad dzieckiem.
3. Na terenie województwa lubelskiego brakuje specjalistycznych – rodzinnych czy instytucjonalnych form pieczy zastępczej.
4. Brakuje systemowych rozwiązań dotyczących pracy z rodziną biologiczną, by dążyć do sytuacji, która leży u podstaw pieczy zastępczej, a więc do powrotu dziecka do rodziny biologicznej – jeśli tylko ta podjęła prace na rzecz zmiany swojego sposobu funkcjonowania.
5. Co do zasady postanowienia sądu są realizowane na bieżąco. Organizatorzy pieczy zastępczej wspierają się wzajemnie poszukując miejsc dla dzieci, jeśli nie na terenie powiatu, z którego dzieci są to poza nim – w województwie lubelskim, w niewielu przypadkach – poza województwo. Niekiedy jednak czas realizacji postanowienia sądu wydłuża się do kilku/kilkunastu tygodni.
6. Najdotkliwsze konsekwencje nierealizowania postanowień sądu w zakresie umieszczania dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej formie pieczy zastępczej ponosi dziecko.
7. Nierealizowanie postanowień sądu o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej wynikają głównie z faktu, iż brakuje miejsc w pieczy zastępczej, szczególnie kiedy trafia liczne rodzeństwo (3 i więcej dzieci), których co do zasady nie powinno się rozdzielać, lub gdy dziecko wymaga specjalistycznej opieki z powodu choroby/stanu zdrowia.
8. Organizatorzy pieczy zastępczej zgłaszają zapotrzebowanie na dodatkowe szkolenia specjalistyczne dla rodziców zastępczych i wychowawców w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. Związane to jest z dynamicznie zmieniającą się sytuacją społeczną.
9. Szkolenia miałyby dotyczyć tematyki pracy z dzieckiem: z FAS/FASD, z zaburzonymi więziami, trudnym z uwagi na specjalne potrzeby, z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionym od różnych substancji i czynników.
10. Brakuje również szkoleń dla rodziców zastępczych i wychowawców w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej z zakresu wypalenia zawodowego i autorytetu wychowawcy w kontekście budowania pozytywnych relacji z wychowankiem.

11. Organizatorzy pieczy zastępczej zgłaszają, iż jest ogromne zapotrzebowanie na wsparcie psychiatryczne, psychologiczne i socjoterapeutyczne dla dzieci umieszczanych w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.
12. Pracownicy instytucji, którzy zajmują się realizacją zadań związanych z pracą z dzieckiem umieszczonym w pieczy zastępczej są bardzo obciążeni pracą administracyjną i biurową, przez co brakuje im czasu na pracę w terenie.
13. W powiatach organizowane są grupy wsparcia, jednak rodzice nie mają możliwości, by brać udział w spotkaniach, ponieważ nie mają z kim zostawić dzieci, którymi się zajmują. Brakuje im pomocy wytchnieniowej.
14. Brakuje wsparcia specjalistycznego dla dzieci w pieczy zastępczej w miejscu ich zamieszkania. Rodzina która ma kilkoro dzieci z różnymi potrzebami, nie ma często możliwości, by z każdym dzieckiem dojeżdżać do specjalistów, którzy przyjmują w miejscach oddalonych od miejsca zamieszkania o kilkanaście czy kilkadziesiąt kilometrów.
15. Rodziny spokrewnione, które decydują się na zostanie rodziną zastępczą nie są objęte żadnym programem szkoleń. W związku z tym często brakuje im (babciom, dziadkom, ciociom itp.) podstawowej wiedzy na temat funkcjonowania dorastającego wychowanka, co generuje problemy komunikacyjne, wychowawcze i zaburza relacje między nimi.
16. Sądy nie podejmują próby sprawdzenia rodziny spokrewnionej, która miałaby być rodziną zastępczą. Głównym powodem powoływania jej na rodzinę zastępczą jest fakt, iż są krewnymi dziecka. Mimo uwag kuratorów czy koordynatorów pieczy zastępczej na rodziny zastępcze powoływane są rodziny spokrewnione w dzieckiem, którym brakuje kompetencji do realizowania tej roli.
17. Sądy nie uwzględniają opinii kuratorów społecznych. Często na sprawach sądowych daje się kolejne szanse rodzicom biologicznym, którzy deklarują zamianę, a nie dzieciom. Mimo krytycznej oceny zasobów rodziny, która jest sporządzona przez kuratora, sędziowie opierają się często na zeznaniach rodziców biologicznych, którzy przedstawiają sprzeczny z opisanym sposób ich funkcjonowania. Związane jest to z zupełnie inną interpretacją tego, co powinien robić rodzic względem dziecka. Zdarza się również, iż dziecko utrzymuje rodzica (świadczenia socjalne, opiekuńcze), dlatego rodzic chce by dziecko pozostało w domu rodzinnym.
18. Zbyt późno do rodziny biologicznej wchodzi asystent rodziny. Im wcześniejsze wsparcie rodziców w sferze opiekuńczo – wychowawczej, tym większa szansa na pozostanie dziecka w rodzinie biologicznej.
19. Zbyt mało kadry pracuje w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. Wychowawcy nie są w stanie poświęcić wychowankom odpowiedniej ilości czasu, uwagi i zaangażowania.

20. Osoby pracujące w jednostkach organizujących pieczę zastępczej są oddane, zaangażowane i gotowe do podejmowania nowych aktywności na rzecz zmiany wizerunku pieczy zastępczej.

REKOMENDACJE DLA PRAKTYKI

Zebrane wyniki badań empirycznych stanowią podstawę do sformułowania kluczowych wskazań i rekomendacji dla praktyki pomocowej:

1. Konieczny jest rozwój pieczy zastępczej najlepiej o charakterze rodzinnym, które funkcjonowałyby w środowisku (duże mieszkania w blokach), opiekunowie i wychowankowie uczestniczyliby w życiu społecznym; miejsca te byłyby integralną częścią społeczności lokalnej.
2. Należałoby zwrócić większą uwagę na zachęcanie rodzin niezawodowych do przekształcania się w rodziny zastępcze zawodowe, przedstawiając im konkretne korzyści wynikające z takiej zmiany.
3. Należy podejmować jak najwcześniej decyzje o wprowadzeniu do rodziny asystenta rodziny, który może modelować odpowiednie wzorce postaw rodzicielskich, dzięki czemu dzieci nie będą musiały trafiać do pieczy zastępczej.
4. We wzmacnianiu opiekuńczych funkcji rodziny (biologicznej i zastępczej), istotne znaczenie powinny mieć placówki wsparcia dziennego.
5. Należy podejmować aktywną pracę z rodziną biologiczną, by możliwy był powrót dziecka do niej.
6. Na poziomie powiatów warto zawiązać sieci instytucji / organizacji współpracujących ze sobą, by tworzyć bazy wolontariuszy chętnych do pracy z wychowankami pieczy zastępczej, np. przy odrabianiu lekcji, rozwijaniu pasji czy zainteresowań.
7. Rodziny zastępcze spokrewnione powinny być objęte obowiązkiem udziału w szkoleniach dotyczących dojrzwania i funkcjonowania młodych ludzi w społeczeństwie.
8. Należy edukować społeczeństwo, czym jest piecza zastępcza i promować pieczę zastępczą w przestrzeni publicznej, nie regionalnie ale ogólnopolsko – filmy, spoty, wywiady z rodzinami zastępczymi, wspólne działania podejmowane przez rodzin z danego środowiska lokalnego. Pokazywanie dobrych praktyk i dobrych przykładów.
9. Rekomenduje się organizowanie szkoleń dla sędziów orzekających w sprawach dotyczących umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, obejmujących zagadnienia związane z zaburzeniami rozwojowymi wynikającymi z zaniedbań opiekuńczych oraz zjawiskami społecznymi dotyczącymi młodych osób, co pozwoli na podejmowanie decyzji z większą świadomością potrzeb dziecka.

BIBLIOGRAFIA:

1. Badora Sylwia (1998), *Uczucia i Profesjonalizm. O formach opieki zastępczej*, Częstochowa, Wydawnictwo: Wyższa Szkoła Pedagogiczna
2. Centralna Aplikacja Statystyczna
3. Dąbrowski Zdzisław (2000), *Terminologia pedagogiki opiekuńczej*. [w:] Z. Dąbrowski, F. Kulpiński, *Pedagogika opiekuńcza. Historia, teoria, terminologia*, Olsztyn, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińskiego – Mazurskiego
4. Kwaśniewska – Sadkowska Agnieszka (2015), *Rodzinna piecza zastępcza– poradnik praktyczny*, Warszawa, Wydawnictwo: Ministerstwo Rodziny, Pracy Polityki Społecznej
5. Liczba dzieci z postanowieniem sądu oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej”; dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego dla Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, stan na dzień 31 października 2025 r.
6. Matejek Józefa (2020), *Rodzinna piecza zastępcza- teoretyczne aspekty funkcjonowania rodzin zastępczych*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego
7. Matejek Józefa (2023), *Rodzicielstwo zastępcze – zawód czy pasja pomagania? Wybrane aspekty funkcjonowania rodzinnej pieczy zastępczej*, *Szkoła - Zawód – Praca* nr 23, str.17-44
8. *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2024 rok*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie
9. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej
10. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy
11. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego
12. Walancik Karolina (2025), *Kontakty dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej z rodzicami biologicznymi*, Kraków, Wydawnictwo: Impuls
13. Wojtyła Karol, (1974), *Rodzina jako communio personarum*. *Ateneum Kapłańskie* t. 83, nr 3(395), str.348